

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Навчально-науковий інститут денної освіти
Форма навчання денна
(денна, заочна, заочно-дистанційна)

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту
Завідувач кафедри

_____ Г. П. Склад
(підпис, ініціали та прізвище)

«_____» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

*на тему: «Перспективи післявоєнного
розвитку етнографічного туризму у Львівській області»*

*зі спеціальності 242 «Туризм»
освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра*

Виконавець роботи Костенко Віталій Віталійович
(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Науковий керівник доц. Карпенко Ніна Миколаївна
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Полтава – 2024

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
ЕТНОГРАФІЧНОГО ТУРИЗМУ.....	5
1.1 Становлення та розвиток етнографічного туризму	
в світі та Україні.....	5
1.2 Сутність та зміст поняття етнографічний туризм.....	13
1.3 Етногеографічне районування України.....	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПЕРЕДУМОВ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ	
ЕТНОГРАФІЧНОГО ТУРИЗМУ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	34
2.1 Аналіз туристичної діяльності у Львівській області	34
2.2 Оцінка передумов розвитку етнографічного туризму	
у Львівській області	45
2.3 Розробка етнографічного туру по Львівській області	52
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64

ВСТУП

Сьогодні в туристичному бізнесі спостерігається тенденція, щодо зміни туристичного інтересу і перехід від рекреаційних поїздок до змістовних, пізнавальних подорожей, щодо знайомство як з власною, так і іншими культурами. Відбувається зростання культурної складової в свідомості та житті людини, що сприяє масовому поширенню етнографічного туризму, який дозволяє людині краще зрозуміти складність і взаємозв'язок між сучасністю і минулим, збагатити свої уявлення про світ та отримати унікальний досвід. Одним з вагомих чинників, який спричинив ці зміни у свідомості людей є глобалізація суспільства, яка спричинила не тільки позитивні зрушення в туризмі завдяки розвитку науково-технічного прогресу – зросла мобільність туристів та збільшилося коло DESTINATION, але й негативні риси – зникнення національної ідентичності, самобутності, історії та традицій народів через «стирання кордонів». Тому, розвиток етнографічного туризму може стати одночасно важелем збереження та популяризації інформації про етноси, як серед місцевих мешканців, так і приїжджих, що і обумовило актуальність кваліфікаційної роботи.

Питання розвитку етнографічного туризму протягом останніх років досліджували такі вчені, як Л. Безручко, Я. Вовчок, О. Вуйчик, О. Гаврилова, А. Гаврилюк, А. Голод, Н. Дністрянська, М. Дністрянський, А. Доценко, О. Дутчак, О. Дудник, А. Зубик, Н. Макарчук, С. Макарчук, М. Кляп, Г. Ліхоносова, Р. Лозинський, М. Орлова, І. Пахолок, С. Плетос, М. Покоłodна, М. Семків, Л. Устименко та інші. У той самий час практично не дослідженою залишається проблема перспектив післявоєнного розвитку етнографічного туризму в Україні.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей та перспектив повоєнного розвитку етнографічного туризму у Львівській

області.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити низку завдань:

- дослідити становлення та розвиток етнографічного туризму в світі та Україні;

- визначити сутність та зміст поняття етнографічний туризм;

- охарактеризувати етногеографічне районування України;

- провести аналіз туристичної діяльності у Львівській області;

- здійснити оцінку передумов розвитку етнографічного туризму у Львівській області;

- розробити етнографічний тур по Львівській області.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процеси функціонування та повоєнного розвитку етнографічного туризму в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти розвитку етнографічного туризму в контексті повоєнного відновлення економіки України.

В ході написання кваліфікаційної роботи використані теоретичний, аналітичний та порівняльний наукові методи дослідження.

Інформаційна база кваліфікаційної роботи представлена підручниками і навчальними посібниками, науковими публікаціями, нормативно-правовими актами, статистичними даними, матеріалів Інтернет-сайтів тощо.

Основні положення роботи були оприлюднені на кафедральному круглому столі студентів та аспірантів «Туризм і молодь – 2024» (м. Полтава, 15 січня 2024 р.), який проводився у Полтавському університеті економіки і торгівлі.

Практична значимість кваліфікаційної роботи полягає в тому, що отримані результати можуть мати прикладне значення для органів місцевого самоврядування, які опікуються питаннями розвитку туризму та для туристичних підприємств при організації етнографічних турів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТНОГРАФІЧНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Становлення та розвиток етнографічного туризму в світі та Україні

До витоків етнотуризму належать подорожі греків і римлян до прибережних районів Середземного і Чорного морів. Грецькі вчені Геродот і Страбон описали у своїх роботах побут і культуру відвіданих ними скіфів. Римляни залишили після себе описи фінікійців, єгиптян, євреїв і самаритян.

У V-XV ст. почали активно подорожувати арабські мандрівники до країн Південної Європи, де вони не тільки засвоювали культуру, побут і звичаї європейських народів, а й насаджували арабську культуру та свою релігію в Європі. У цей період подорожі європейців на Близький Схід поширилися на святі місця, пов'язані з виникненням християнства. У той час зародилося паломництво як особлива форма релігійного туризму.

Витоки етнографічного туризму припадають на кін. XV-сер. XVII ст. – час великих географічних відкриттів. У цей період іспанська експедиція під проводом Х. Колумба відкрила Америку і майя й ацтеків – корінне населення Центральної Америки. Інші іспанські та португальські експедиції відкрили, завоювали та описали державу інків у Південній Америці. Також, в цей період англійці і французи відкрили, завоювали і описали індіанські племена, що жили в Північній Америці

XVII ст. – сер. XVIII ст. – новий період зародження етнотуризму, який пов'язаний з науковими експедиціями з вивчення внутрішніх районів Азії, Африки та Австралії, коли були відкриті та нанесені на карту нові землі, а також племена та народності, які там жили.

У 1784 р. французький вчений А. Шаванн увів у науковий обіг термін

«етнологія», якою він назвав галузь науки, що вивчає етноси. У 1830 р. французький вчений Жан-Жак Ампер розробив класифікацію антропологічних наук, у якій виділив етнологію як окрему науку про етноси. У 1839 році в Парижі було засновано Товариство етнології, яке спочатку досліджувало лише відсталі племена і народності, а вже потім – усі етноси світу [18].

Історія українського народознавства сягає корінням часів Київської Русі. Вважається, що саме в цей час у Києві була написана історико-етнографічна праця, присвячена одному з давньоруських племен – полянам. Відомості про культуру та побут населення Київської Русі досить яскраво відобразила давньоруська пам'ятка – «Повість временних літ».

Поява відомостей про культуру та побут українського народу припадає на XV ст. Звідси можна простежити три періоди в історії української етнографії, виокремлюючи окремі етапи етнографічних досліджень. Перший період, який тривав з поч. XV ст. - сер. XIX ст., був періодом накопичення етнографічного матеріалу про українців і становлення української етнографії як науки. Саме в цей час з'являються перші прямі відомості про українців як окремий народ із певними рисами характеру та культурними особливостями. На першому етапі іноземці, яким вдалося відвідати Україну того часу, виявляли значний інтерес до культури та побуту різних верств українського суспільства, особливо козаків [20].

«Етнологічні вивчення українських козаків започаткували французи Г. Боплан, П. Шевальє, Ж. Шерер, які у XVII ст. мандрували по Україні та описали життя, побут, звичаї та обряди козаків. Цікаві етнологічні відомості про козаків залишили козацькі літописці Самовидець, С. Величко та Г. Грабянко» [18].

В українському літописі XV-середини XVII ст. продовжувалися етнографічні традиції давньої Русі. Отже, Короткий Київський літопис розповідав про початок Русі, розселення східнослов'янських племен.

Окремий розділ, присвячений козацтву, описам українських вірувань, звичаїв та обрядів увійшов до Густинського літопису. Багато етнографічних відомостей містять твори полемічної української літератури кінця XVI - першої пол. XVII ст., особливо І. Вишенського [20].

Наступний етап першого періоду історії української етнографії продовжувався з другої пол. XVII ст. до 75-х рр. XVIII ст. На цьому етапі виявляються перші етнографічні ідеї, цілеспрямованість у збиранні матеріалу з культури та побуту, а як наслідок – багаті на етнографічну інформацію праці. 1674 р. у Києво-Печерській лаврі був написаний підручник з історії «Синопис», у якому значна частина параграфів стосувалася походження східнослов'янських народів, їх культури та побуту. У віршах К. Зінов'єва (кін. XVII - поч. XVIII ст.) описано розмаїття ремесел і промислів українців. Також, письменник зібрав збірку українських приказок та прислів'їв. Також, у першій пол. XVIII ст. в Україні було видано ряд літописів, щоденників, хронік, історико-публіцистичних творів, які також містили багато етнографічних відомостей.

Третій етап першого періоду історії української етнографії (кін. XVIII с. до 60-х рр. XIX ст.) – етап безпосереднього становлення української етнографії як окремої наукової дисципліни. Соціально-економічний і політичний розвиток українських земель, особливо початок розпаду феодально-кріпосницького ладу та зародження капіталістичних відносин, зумовили значне інтересу до життя та побуту українського народу. [20].

«Становлення етнотуризму в світі почалося з середини XIX ст. і пов'язане із якісно новим етапом – становленням організованого туризму. У 1841 р. англієць Т. Кук, секретар Товариства тверезості заснував першу в світі туристичну агенцію, яка організовувала пізнавальні туристичні подорожі по Європі, Америці. Започаткований Т. Куком туристичний бізнес набув значного розвитку в Європі у другій половині XIX ст. завдяки науково-технічному прогресу на транспорті. Транс'європейські та трансатлантичні

туристичні подорожі були зумовлені потребами європейців у пізнанні нових материків, країн та етносів. У цих подорожах значна увага приділялася ознайомленню туристів з екзотичними племенами, їхнім способом життя, побутом, культурою, звичаями, святами та релігією» [18].

У перші десятиліття XIX ст. в Україні сформувалася низка місцевих культурно-освітніх осередків, зокрема етнографічні у Полтаві, Одесі, Ніжині та Харкові, останній згодом став провідним. У 1805 р. в Харкові було відкрито університет з друкарнею, яка видавала журнали, альманахи та книги.

Важливим напрямом у розвитку етнології стало створення історичних товариств при Київському та Харківському університетах, до складу яких увійшли видатні українські вчені-історики В. Антонович, Д. Багалій, М. Сумцов, Д. Яворницький. М. Сумцов у праці «Слобожане. Історико-етнографічна розвідка» (1918 р.) описав житло, одяг, їжу, світогляд, фольклор і мистецтво слобожан. Д. Яворницький у праці «Історія запорізьких козаків» подав етнографічний опис життя, побуту козаків, одягу та зброї, торгівлі, ремесел [18]. Ф. Вовк, який був професором університетів Сорбонни та Києва опублікував 455 праць з різних галузей матеріальної та духовної культури, суспільно-сімейного побуту українців та узагальнюючий нарис «Етнографічні особливості українського народу» [20].

З 1940-х років Київ і його університет (відкритий у 1834 р.) стали головним центром української етнографії. Вагомий внесок у розвиток різних наукових галузей, зокрема української етнографії, зробив перший ректор Київського університету М. Максимович, який написав працю «Дні і місяці українського селянина», спланував і опублікував результати етнографічних експедицій, низку збірок народних пісень. Кирило-мефодіївці виявляли великий інтерес до етнічної історії українського народу. П. Куліш опублікував змістовне дослідження «Записки про Південну Русь», М. Костомаров – «Слов'янська міфологія». Т. Г. Шевченко, який у 1845 р.

переїхав до Києва, здійснив низку експедицій Україною, де збирав оригінальний матеріал про матеріальну і духовну культуру селян [20].

Під час експедиції Т. Шевченко відвідав п'ять губерній Правобережної України і зробив багато замальовок і описів народних хат, церков, одягу селян, зобразив народні обряди (сватання, весілля, обжинки тощо). У своїй науково-художній праці «Живописна Україна» зобразив гравюри етнографічного змісту [18].

Друга пол. XIX ст. ознаменувався важливою науковою подією: здійсненням етнографічно-статистичної експедиції «в Західно-руський край», якою керував П. Чубинський. Наукові результати експедиції склали сім томів матеріалів про звичаї та обряди, народну творчість, звичаєве право, вірування, матеріальну культуру українців та інших народів України.

У 1873 р. у Києві розпочав діяльність Південно-Західний відділ географічного товариства, який видав низку народознавчих програм, провів одноденний перепис населення Києва, встановив його національний склад, видав два томи наукових записок, книгу О. Косача «Український народний орнамент», низку збірок про пам'ятки народного мистецтва. У діяльності відділу брали участь багато відомих діячів української науки і культури: М. Драгоманов, П. Мирний, М. Старицький, М. Лисенко, Ю. Федькович, І. Манжура, О. Потебня та інші.

Даний відділ було закрито царським указом 1876 р. М. Драгоманов, М. Зібер і Ф. Вовк через заборону проживати в Україні змушені були емігрувати за кордон, де продовжили роботу з вивчення української етнографії [20].

З кінця XIX ст. починається другий період у розвитку української етнографії. У зв'язку з придушенням царизмом української мови і культури етнографічна робота в Києві дещо сповільнилася.

Головним центром українознавства на цьому етапі стає Львів, де при науковому товаристві імені Т. Г. Шевченка у 1898 р. було засновано

Етнографічну комісію. У Львові розпочато друк «Етнографічного вісника» (1895 р.) та «Матеріалів до українсько-руського народознавства» (1899 р.). [20]. «У Комісії працювали такі відомі етнологи, як В. Гнатюк, який був головним редактором збірників, та Х. Вовк. Головна його праця – «Студії з української етнографії та антропології». У 1903-1906 рр. Х. Вовк організував етнографічні експедиції на Бойківщину, Лемківщину та Гуцульщину» [18].

Особливо результативною була діяльність Етнографічної комісії, в якій провідну роль відігравав провідний український учений І. Франко. Активну участь у роботі комітету брали науковці М. Павлик, В. Гнатюк, Ф. Колесса та ін. [20].

Становлення етнотуризму в Галичині пов'язане з І. Франком. У 1883 р., будучи студентом Львівського університету, він організував «Кружок для устроювання мандрівок по нашім краю». Студенти здійснили сім туристичних подорожей горами і селами Турківщини та Сколівщини, вивчаючи життя, побут і традиції українців-горян. У 1904 р. І. Франко з друзями здійснив етнографічну експедицію в Карпати до бойків. Результати експедиції він описав у статті «Етнографічна експедиція на Бойківщину» [18].

Третій період історії української етнографії починається з жовтня 1917 р. Вперше в Україні створюються державні етнографічні установи; деякі з них належать до системи Академії наук України [20], яку було засновано 14 листопада 1918 р. у часи Гетьманату. У 20-х роках ХХ ст. етнологічна робота була зосереджена у Етнографічній комісії та музеї антропології та етнології імені Ф. Вовка. У 1936 р. на базі Етнографічної комісії створено Інститут українського фольклору, який у 1941 р. змінив назву на «Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії» [18].

«З початком сталінських репресій багато етнографів були безпідставно звинувачені у буржуазному націоналізмі й засуджені. В українській етнографії настав етап занепаду. В 1933 р. під гаслом реорганізації Академії

наук УРСР етнографічні заклади в Україні були практично ліквідовані. З 1936 р. етнографічна робота проводилась частково Інститутом фольклору АН УРСР.

Новий етап у вивченні культури та побуту українців розпочинається у повоєнні часи. Його можна вважати етапом відродження української етнографії. Основними науковими етнографічними осередками у республіці стали відділ етнографії Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії в Києві та відділ етнографії Музею етнографії та художнього промислу АН УРСР у Львові.

У 60-80-ті рр. XX ст. значна увага приділялася впровадженню у побут населення так званих радянських соціалістичних свят і обрядів» [20].

З утворенням і розвитком незалежної української держави розпочався новий період у розвитку української етнології. Він характеризувався появою різноманітних етнографічних установ у Львові, Центру народної творчості в Києві, активізацією роботи Українського етнографічного товариства, появою періодичних етнографічних видань – «Родовід» та «Берегиня», зміцнення міжнародних контактів вчених, інтеграція української етнографії у світову етнологічну науку завдяки Українській національній асоціації етнологів, Міжнародного наукового братства українських антропологів, етнографів і демографів [20].

«За роки незалежності України значного розвитку набули етнологічні та етнотуристичні дослідження. Розширилися завдання та напрями розвитку української етнології. Це вивчення сучасної етнокультурної ситуації в Україні, поглиблення досліджень збереження традиційної матеріальної та духовної культури українців, визначення пріоритетів формування розвиненої політичної української нації, вивчення української діаспори тощо».

«Для вирішення цих та багатьох інших наукових завдань значно розширилася мережа наукових установ. Провідним в Україні науковим центром є Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені

Максима Рильського НАН України, в якому створено Науковий центр етнології.

Окрім того в Національній академії наук України ще у інших наукових установах проводяться етнологічні дослідження:

- Інститут української археології та джерелознавства імені Грушевського – вивчення пам'яток історії, культури та етнографічної спадщини;
- Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені Кураса – вивчення етнічної політології;
- Інститут народознавства імені Крип'якевича (м. Львів) – етнологічні дослідження в західних регіонах України» [18].

Етнологічні дослідження здійснюють викладачі етнології та краєзнавства закладів вищої освіти – університетів Києва, Харкова, Львова Чернівців та Одеси. Також, прикладні етнологічні дослідження в Україні проводять Київський, Переяславський, Львівський та Ужгородський музеї народної архітектури та побуту, Львівський музей етнографії та художнього промислу та обласні краєзнавчі музеї.

Важливу роль в організації та координації наукових досліджень з етнології відіграє Міжнародна асоціація українських етнологів, яка входить до складу Міжнародного конгресу етнологічних та антропологічних наук [18].

В умовах сьогодення етнографічний туризм, або як його називають в Україні – ностальгічний (відвідуванням місць історичного народження, проживання туриста), зазвичай користується попитом серед осіб третього віку. Обмежена популярність даного виду туризму обумовлена, тим що українські пенсіонери зазвичай подорожують менше, ніж представники інших вікових груп. Інструментами популяризації етнографічного туризму, залучення туристів до української етнічної культури є фольклорні свята та фестивалі, оскільки вони мають широкі аудиторії, які зорієнтовані не тільки

на його художню, культурну та етнічну концепції.

У наступному підрозділі нами буде досліджено сутність та зміст та поняття етнографічний туризм.

1.2 Сутність та зміст та поняття етнографічний туризм

Етнографічний туризм – форма пізнавального туризму, основною метою якого є відвідування етнографічних об'єктів для ознайомлення з культурою, архітектурою, побутом і традиціями народу (етносу). Одним із підвидів пізнавального туризму є етнічний та напрямком – етнічно-екзогенний туризм.

Об'єктами етнічно-екзогенного туризму є поселення, засновані представниками етносів, де вони проживають і нині, їх культові, громадські адміністративні, промислові, сільськогосподарські споруди, авторами проектів, власниками чи ініціаторами будівництва яких були іноземці, засновані та створені ними об'єкти, місця, де вони народилися, жили, працювали, виступали та короткочасно перебували, померли видатні іноземці і були поховані (перепоховані), а також пам'ятники видатним іноземцям, а також некрополі та індивідуальні поховання представників нетитульних етнічних груп, а також будинки, в яких розташовувалися (і розміщуються) органи державної влади, навчальні заклади, засоби масової інформації тощо, до компетенції яких входить забезпечення потреб національних меншин.

Етнографічний туризм іноді ще називають етнографічним, оскільки етнографія («фольклористика») – це наука, яка вивчає культурно-побутові особливості різних народів світу, і в цьому випадку турист безпосередньо знайомиться з цими особливостями і, певною мірою, вона вчиться. Етнічний туризм став інструментом, який використовується в багатьох країнах для

підтримки економічного та культурного розвитку сільських територій і для збереження культурної спадщини [46].

На думку М. Орлової етнічний туризм – це підвид пізнавального туризму, метою якого є пізнання матеріальної та духовної культури певної етнічної групи, що проживає зараз або в минулому на даній території [39].

Як зазначає С. Плетос етнічний туризм зазвичай представлений двома основними напрямками:

1) відвідування існуючих поселень, які зберегли особливості традиційної культури та побуту певних народів;

2) відвідування музеїв, зокрема «музеїв під відкритим небом» з насиченою розважальною програмою для відтворення історичного середовища, де туристів приваблюють не лише окремі будівлі та старожитності, а й професійні працівники-аніматори, які своєю діяльністю відтворюють побут, поведінку, матеріальну та духовну культуру минулих епох [46].

На думку Н. Рожнової етнічний туризм передбачає вивчення культурно-побутових особливостей різних народів світу, а також є засобом, що використовується в країнах для підтримки та надання допомоги економічному та культурному розвитку сільських територій у збереження культурної спадщини [56].

На думку А. Голода, етнічний туризм слід розглядати як один із варіантів культурного туризму, який пов'язаний із ознайомленням із традиційними культурно-побутовими особливостями життя населення на місцях. Його складовими є етнографічний, релігійно-пізнавальний, ностальгічний, агротуризм тощо [11].

За змістом етнографічний туризм є центральною частиною етнічного туризму, оскільки передбачає ознайомлення з особливостями побуту та традицій місцевого населення, в тому числі з науковою та пізнавальною метою (рис. 1.2.1).

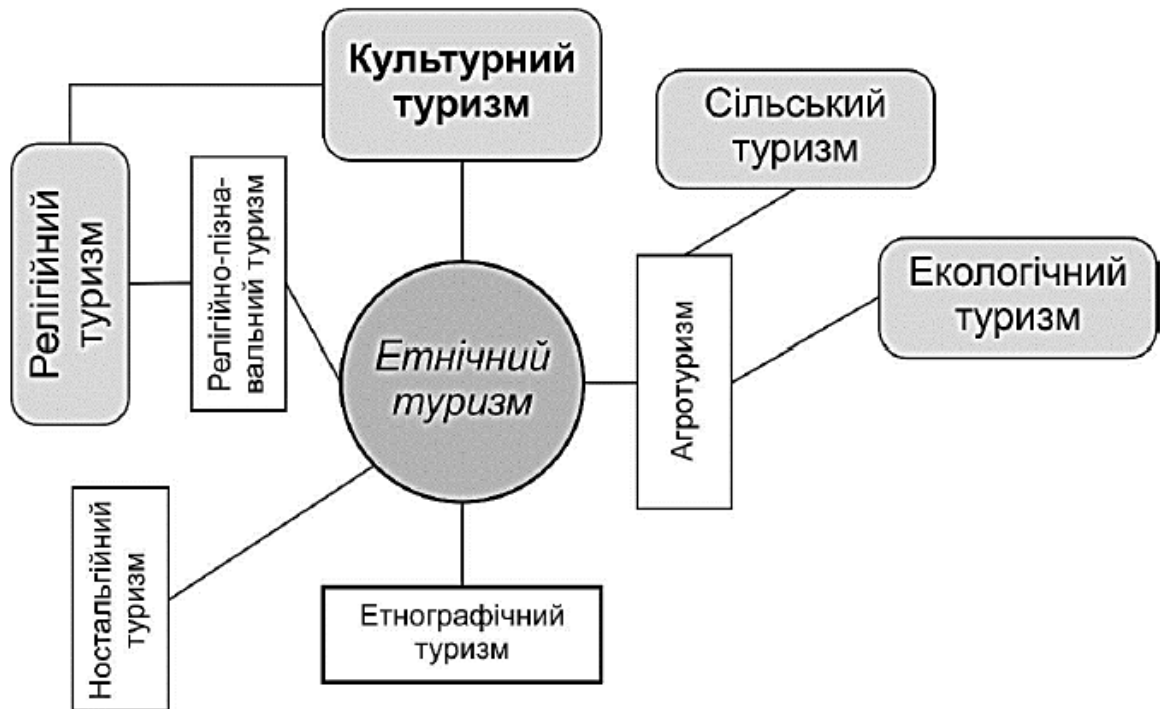

Рис. 1.2.1 Структура та зв'язки етнічного туризму [11]

Такі подорожі також можна віднести до хобі. Релігійно-пізнавальний етнічний туризм, як підвид релігійного туризму, концентрується на релігійних практиках, традиціях і спорудах, як складових місцевої культури. Ностальгійний етнічний туризм спрямований на знайомство з традиційною культурою тих територій, де народилися або колись жили туристи чи їхні предки. Етнічний агротуризм зосереджений не тільки на участі в традиційних заняттях місцевого населення, а й на пізнанні його етнокультурних особливостей. Важливою рисою етнічного туризму є специфіка місць, де проживають певні етнічні групи, народи, нації з їх культурою [11].

Важливим елементом задоволення побажань споживачів на ринку туристичних послуг є не тільки оздоровлення та відпочинок, а й отримання нових позитивних вражень, які містять важливу для них інформацію, збагачують знання людини та розширюють її світогляд. Певною мірою такі запити туристів може задовольнити етнографічний туризм, який включає поїздки до етнографічних центрів з автентичними об'єктами культури та

побуту місцевого населення [60]. Етнографічний туризм, крім пізнавальної мети, має ще такі цілі: вивчення культури і традицій своїх предків, аналіз територіальних особливостей етнографічних груп. Етнографічний туризм безпосередньо пов'язаний з етнографією – наукою, що вивчає етноси, їх традиційну побутову культуру, сприяє зв'язкам, обмінам між представниками різних народів і популяризації їх культури серед світової культурної спадщини [57].

Зміст етнографічного туризму полягає у відвідуванні туристичного регіону, міста з метою задоволення матеріальних і духовних потреб. Для цього мають бути наявні відповідні об'єкти туристичного інтересу, які можуть запропонувати послуги відповідної якості для задоволення потреб туристів [45].

Як засвідчує О. Дутчак [19], у світі під етнічним туризмом переважно розуміють ознайомлення з життям і побутом малих народів на племінному рівні, що пов'язано з особливостями розуміння термінів «народність, етнос». В Україні під етнічними розуміють життєдіяльність усіх, навіть нечисленних, етнічних спільнот. Визначення надане А. Голодом наведене вище, на думку дослідника логічно розкриває основну сутність етнічного туризму. Необхідно лише з'ясувати співвідношення між релігійним та етнічним туризмом, оскільки не всі засоби релігійного туризму мають чітко виражений етнічний характер.

Н Дністрянська звертає увагу, що терміни етнічний та етнографічний туризм досить часто ототожнюються, що не зовсім вірно. Ці поняття слід розрізняти. Етнічний туризм слід розглядати як більш широке поняття, що стосується використання культурних ресурсів різних народів у туристичній діяльності, а етнографічний туризм – як надання туристичних послуг на основі привабливості пам'яток традиційної культури та побуту етнографічних груп певного народу. Етнографічний туризм, таким чином, є частиною етнічного туризму, яка вже не обмежується етнографічними

аспектами, а базується на порівняльному пізнанні досягнень різних сучасних національних культур.

При здійсненні етнотурів також необхідно уточнювати мету турів. У цьому контексті етнічний туризм часто помилково обмежується відвідуванням туристами місць їхнього історичного проживання, тобто ностальгічними мотивами, які дійсно є істотними, але, безумовно, не єдиними, оскільки більшість пізнавальних мотивів все ж є визначальними в організації етнічний туризм [13].

Деякі дослідники, окрім поняття етнографічний туризм, виокремлюють схожий за змістом інший вид туризму, як ностальгічний, який розглядається як форма культурного, етнічного і навіть рекреаційного туризму. Під час таких турів туристи знайомляться не тільки з місцевою етнокультурою, а й з побутом місцевих жителів. Ностальгійний туризм дає можливість туристам отримати інформацію про своє походження, дізнатися про історичні факти та минулі події, пов'язані з історією їхніх пращурів. Іноді за невеликої підтримки туристи можуть знайти своїх далеких родичів у абсолютно чужих місцях [28].

«Дуже часто люди їдуть, щоб відвідати землі, де проживали їхні діди, батьки або вони самі в дитячому віці, ще до того, як їм довелося покинути ці місця з різних причин. Тому назва «ностальгійний туризм» насправді є дуже багатозначною. Адже саме ностальгія і туга за минулими часами змушує багатьох людей, замість відпочинку на якому-небудь курорті, вирушати у віддалені місця для пошуку слідів свого походження, а також для знайомства зі своїми далекими родичами. Отже, у ностальгійному туризмі людські почуття, емоції, і власне ностальгія є панівними мотивами подорожі» [65].

Зустрічається у дослідженнях та виступах державних службовців, які займаються питаннями розвитку туризму схожий за змістом термін «сентиментальний туризм» [28].

Зазвичай основними мотивами сучасних подорожей є економічні,

політичні, соціальні, культурні, технічні та психологічні аспекти. Тому, серед європейських дослідників термін «сентиментальний туризм» використовується для позначення тих подорожей, основним мотивом яких є «бажання повернутися» [3].

Мотиви людини «бажання повернутися» поділяються на:

- біологічні – намагання повернутися до більш комфортних природних умов існування;
- психологічні – повернення пов'язане зі старими підсвідомими образами, спроба повернутися туди, де психологічне ставлення предків було більш інтровертним;
- культурно-історичні – прагнення повернутися до свого минулого [64].

Як зазначає А. Гаврилюк, біологічні мотиви повернення відповідають рекреаційному виду туризму, а психологічну користь приносять розважальні та хобі-поїздки, то культурно-історичні мотиви реалізуються через сентиментальні подорожі представників різних поколінь діаспори та національних меншин. Вони обидва прагнуть не втрачати зв'язку з місцями, де колись проживали туристи або їхні предки. Зазвичай сентиментальні стосунки пов'язані з вивченням пам'яток історії та архітектури, городищ і могильників. Втрата зв'язку, покидання рідних місць буває різною: примусовою (політичні, військові чи релігійні причини) чи добровільною – пошук кращої долі [9].

На думку О. Четибрук, «поняття ностальгійного та сентиментального туризму тісно пов'язані між собою, тому загалом можна вважати, що це один і той же вид туризму. Водночас, у випадку, коли мотивацією до подорожі стають емоції, що пов'язані з минулими подіями, які стосуються туриста особисто, його родичів, предків чи етнонаціональної групи, доцільніше вживати термін «ностальгійний туризм» [62].

Як стверджує Р. Лозинський, ностальгійний туризм особливо

перспективний на прикордонних територіях, де через історичні обставини можуть змінюватися державні кордони, а тому люди можуть переселятися. Наприклад, Друга світова війна призвела до зміни етнічних кордонів на західних теренах України, що супроводжувалося виселенням українців із західних регіонів [31].

У науковій літературі існує декілька підходів до визначення терміну «ностальгичний туризм». Ностальгичний туризм дослідники визначають як прагнення емігрантів та їхніх нащадків побачити свою історичну батьківщину, пізнати її культуру та звичаї [4]. Сентиментальний туризм, схожий за змістом, також є досить поширеним терміном. Сентиментальний туризм – це форма туризму, пов’язана з відвідуванням осіб з колишніх місць проживання, особливо застосовна до людей, які були примусово виселені з місця проживання, або які емігрували з різних мотивів [33]. В основі таких почуттів лежить бажання побачити місця, з якими пов’язана історія корінного населення, побут предків чи особисте проживання. Зазвичай терміни «сентиментальний» і «ностальгичний» туризм ототожнюються. Незважаючи на те, що ностальгичні тури здійснюють переважно люди поважного віку, їхні нащадки також мають бажання пізнати особливості культури та побуту своїх предків, тому ностальгичний туризм не має певну вікову межу має [2].

За твердженням В. Стафійчук, ностальгичний туризм має зазвичай етнічну специфіку і передбачає переміщення з однієї території в іншу представників різних етносів. Етнічний туризм – це форма пізнавального туризму, туристичні поїздки в регіони історичного проживання певного етносу з метою пізнання його матеріальної та духовної культури, що зберіглася в автентичному середовищі [59].

Ресурсами ностальгичного туризму є населені пункти або місця, де проживав турист, будинки, могили родичів тощо. Коли нащадок подорожує, країна, її традиції, культура тощо будуть для нього новими. У цьому випадку

ресурси включають весь спектр природних, історичних туристичних ресурсів країни.

Ресурсами ностальгічного туризму є:

- 1) зниклі поселення, які можна розділити за ступенем збереженості;
- 2) поселення, де відбулося заміщення населення (винищення, виселення, депортацій, обміну населенням, міграцій, природної та примусової асиміляції тощо);
- 3) поселення, з яких відбулася масова міграція населення, але зберіглася база населення;
- 4) поселення, пов'язані з певними подіями, фактами, явищами та об'єктами, які можуть бути інструментами ностальгічного туризму (наприклад, військові дії та військове кладовище).

Також, деякі дослідники розглядають діаспорний туризм як форму ностальгічного туризму. Діаспора – проживання частини населення за межами країни походження внаслідок геноциду, економічних дій та природних причин [23].

Закон України «Про закордонне українство» має на меті сприяти розвитку діаспорного туризму в Україні, завдяки сприянню розвитку національної свідомості українців, які проживають за межами України, зміцнення зв'язків з Батьківщиною. Закордонні українці мають право отримувати безкоштовну візу терміном дії п'ять років для відвідування України без оформлення запрошення на підставі посвідчення закордонного українця [49].

«Об'єктами, які найліпше репрезентують Україну, безсумнівно, є пам'ятки ЮНЕСКО. На території України повністю або частково розміщені п'ять об'єктів: Київський Софійський собор та Києво-Печерська лавра, ансамбль історичного центру Львова, пункти геодезичної дуги Струве, букові праліси Карпат, резиденція Буковинських митрополитів у Чернівцях.

Крім того, у державі триває робота з включення до списку ще низки

матеріальних об'єктів. Найбільші перспективи має спільна пропозиція України й Польщі щодо естетичне і духовне збагачення від пам'яток історії, культури, архітектури свого народу» [4].

О. Вуйчик поділяє діаспорних туристів в Україні на дві категорії:

- 1) українці за національністю, які емігрували з українських земель;
- 2) представники деяких інших національностей, для яких Україна є історичною батьківщиною. Сюди можна зачислити кримських татар, караїмів та кримчаків [7].

Історія еміграції кримських татар почалася в середині XIX ст., під час Кримської війни. Татари емігрували до Османської імперії, де їх охоче приймали на основі спільної релігії. Кримські татари відіграли важливу роль у розвитку нової Турецької Республіки та у формуванні турецької ідентичності. Нова хвиля еміграції кримських татар почалася після закінчення Другої світової війни, коли вони мігрували до Туреччини (близько 1 млн осіб зважаючи на віросповідання та схожість звичаїв).

«Питання кримських татар досі є надмірно політизованим. Кримськотатарська діаспора зіткнулася з проблемою мобілізації політичних та економічних ресурсів для повернення решти кримських татар з місць депортації на батьківщину і визнання їхніх політичних прав з боку української і кримської влади. У цьому випадку, швидше йдеться про репатріацію представників етносу, а не про діаспорний туризм, хоча виключати випадки відвідування України такими діаспорними туристами не варто» [7].

Українську діаспору умовно поділяють на східну та західну. У республіках колишнього Радянського Союзу живуть представники (близько 10 млн осіб). До західноукраїнської діаспори (понад 5 млн осіб) входять українці в країнах Балтії, Польщі, Словаччини, Угорщини, Австрії, Німеччини, Франції, Канади, США, Аргентини, Бразилії та Австралії [7]. Українці Північної Америки вважаються ядром західноукраїнської діаспори.

Громадські організації Канади та США, які підтримують тісні зв'язки з історичною батьківщиною сприяють активізації сентиментального туризму. Західна діаспора має кращі умови для збереження національної ідентичності. Ступінь збереження етнічно-національної ідентичності є ключовим чинником діаспорних подорожей. Активні діаспорні туристи – це ті представники українського етносу, які позиціонують себе як частину українського народу, незважаючи на те, що вони вже є громадянами інших країн. Асимільовані діаспорні туристи – представники українського етносу, які дотримуються певних традицій та зберігають свою національну пам'ять [24].

Таким чином, у працях сучасних дослідників етнографічний туризм розглядається як складова етнічного, його синонім чи окремий напрям; Ностальгічний та діаспорний туризм має зазвичай етнічну специфіку і не може повною мірою характеризувати змістовне наповнення етнографічного туризму. Етнографічний туризм – це різновид культурно-пізнавального туризму спрямований на вивчення історико-культурної спадщини, який здійснюється туристами на місця свого історичного походження, чи в регіони де проживають інші етнічні групи, які володіють унікальними культурними надбаннями.

У наступному підрозділі роботи нами буде здійснено етногеографічне районування України.

1.3 Етногеографічне районування України

У сучасному світі існують значні територіальні відмінності в розміщенні, структурі та територіальній організації народів, націй, народностей і племен. Враховуючи велику кількість різноманітних типів етносів, що існують у світі, і неможливість вивчити їх усі, етнологи

використовують різноманітні методи наукового дослідження, найпоширенішими з яких є методи етнічної класифікації та етнографічного районування.

Районування – поділ території країни на відносно самостійні частини, що характеризуються єдністю та цілісністю. Результатом цього процесу є виділення округів. Дослідники виділяють два типи мікрорайонів: комплексний і секторальний, і відповідно два типи районування: інтегральний і секторальний. Краєзнавство належить до комплексних, туристсько-етнологічне – до галузевих.

Районування – це суб’єктивний процес відбору районів, який проводять дослідники. Залежно від спеціальності, професіоналізму та світогляду вчених на території тієї чи іншої країни може бути виділена різна кількість районів, межі яких не будуть збігатися. Тому в одній країні існують різні плани зонування.

При розробці методологічних основ етногеографічного районування першочергову увагу необхідно звернути на визначення основних принципів, показників і критеріїв районування.

Принципи – вихідні методичні положення або правила поділу території країни на окремі частини.

До принципів етногеографічного районування слід віднести:

- об’єктивність існування та структури територій формування різних етносів;
- цілісність і єдність території, що відображається у взаємозв’язку природно-географічних компонентів;
- проблемність: спрямованість плану районування на вирішення існуючих етногеографічних проблем;
- перспективність – цільові плани зонування для створення сприятливих умов для життя етнічних груп;
- відповідність планів зонування існуючому адміністративно-

територіальному поділу країни [18].

Наступним важливим методичним питанням етногеографічного районування є визначення критеріїв та показників районування. Критерії – це основні показники, що відображають певні сторони життєдіяльності етносу.

«Основні критерії етногеографічного районування мають відображати:

а) особливості географічного положення місць компактного розселення певних етносів;

б) сприятливість природних умов територій, на яких компактно розселені певні етноси;

в) особливості матеріальної культури та господарської діяльності етносів;

г) спосіб та рівень життя, рівень добробуту етносів на різних територіях;

д) духовна культура, звичаї, обряди, релігійні вірування етносів».

«Після визначення критеріїв розробляється система показників, за якими проводиться етногеографічне районування. Для цього за кожним критерієм відбирається низка показників, які можуть бути не лише кількісними, але й якісними. Цих показників не має бути величезна кількість. Вони не повинні повторюватися і бути дуже складними для їхнього розрахунків. Важливо розробити способи систематизації, обробки та аналізу зібраної статистичної інформації. У процесі аналізу цієї інформації варто звернути увагу на її об'єктивності, достовірності та повноті характеристики тих чи інших етнічних процесів» [18].

На думку С. Макарчука поділена на три етногеографічні райони: центрально-східний регіон, українське полісся та західний (південно-західний) регіон. Розглянемо та охарактеризуємо детально народності, які їх населяють.

1. «Центрально-східний регіон охоплює велику територію центральної та південно-східної України. До нього належать сучасні Київська, крім

північної частини, Черкаська, Кіровоградська, Полтавська, Харківська, південні райони Чернігівської і Сумської областей, вся південно-степова частина України (Донецька, Луганська, Запорізька, Дніпропетровська, Херсонська, Миколаївська, Одеська області), південно-східні райони Житомирської, східні Вінницької та північні райони Автономної республіки Крим».

«У складі цього етнографічного регіону виділяють три райони: Середнє Подніпров'я, Слобідська Україна (Слобожанщина) і Південна степова частина» [21].

Середнє Подніпров'я («більша частина Київської та Полтавської, Черкаська і південна частина Чернігівської, південно-східна Житомирської, південно-західна Сумської, східна Вінницької, північна Кіровоградської та північно-західна Дніпропетровської областей») – один із найдавніших заселених районів, центр формування російсько-українського етносу. Здебільшого це колишня територія розселення східнослов'янського племені полян. Традиційна родинна культура населення району зберегла чимало рис, які, пов'язані з культурою полян найбільш розвиненого в соціально-економічному сенсі східнослов'янського племені. Особливо це стосується основних галузей господарства, які традиційно пов'язані з цією територією: землеробства та тваринництва та різноманітністю сільськогосподарських знарядь, домашнього промислу та ремесел. До XIX – початку XX ст. тут збереглися безколісний плуг, давні ознаки планування та забудови житлових і господарських будівель (оштукатурених і побілених хат); в одязі – вишита приталена жіноча сорочка, плахта, запаска, тканий пояс світлих кольорів.

Слобожанщина («теперішні Харківську, південно-східну частину Сумської, північно-східні райони Дніпропетровської, східні Полтавської, північні Донецької, Луганської областей»). Назва району походить від того, що в період інтенсивного заселення (XVII-XVIII ст.) переселенці з Лівобережжя та Правобережної України, з Росії отримували тут різноманітні

привілеї («вольності») на певний термін. час були засновані поселення – слободи або поселення «вольностей». Традиційно-побутова культура характеризується рисами козацького селянства України, але процес розселення вніс у неї нові елементи. Оскільки основна хвиля розселення йшла з півночі, особливо із сусідньої Полтавщини та центральної Наддніпрянщини, привнесення багатьох культурно-побутових елементів із цих регіонів набуло особливого значення.

Південь України (Запорізька, Херсонська, Миколаївська, Одеська, південні області Дніпропетровської, Кіровоградської, Донецької, Луганської та північні області Криму). Це степова частина України, яка в давнину була місцем проживання різних кочівників. Проте з давньоруських часів він слугував оперативним простором для просування росіян на південь та їх політичного та економічного освоєння Чорноморського регіону. Населення цього регіону характеризується давніми, самобутніми культурно-побутовими особливостями, пов'язаними зі специфікою традиційного степового землеробства, скотарства, будівництва, домашнього господарства тощо, принесеного сюди з різних регіонів України та з-за кордону. Інтенсивний розвиток землеробського капіталізму та фабрично-заводського виробництва, особливо робітничого класу у цьому районі мав великий вплив на місцеву традиційно-побутову культуру, особливо на витіснення та нівелювання національних компонентів професійними та урбанізованими елементами [21].

2. Українське полісся. «Це етнографічний регіон, що зі сходу на захід простягається всім північним краєм України і разом зі суміжним Білоруським Поліссям, Брянсько-Жиздринським Поліссям у росії, Люблінським Поліссям у Польщі належить до однієї зі своєрідних географічних та історико-етнографічних областей слов'янського світу – Полісся. Українське Полісся на півночі межує з Білоруссю й охоплює північні райони Волинської, Рівненської, Житомирської, Київської, Чернігівської та Сумської областей...

Південна етнографічна межа Українського Полісся визначається приблизно від Західного Бугу і далі на схід за умовною лінією північніше міст Володимир-Волинський, Луцьк, Рівне, Новоград-Волинський, Житомир, Київ, а на Лівобережжі – Ніжин, по р. Сейм до сучасного кордону України з росією у Курській області».

Етнографічна східнослов'янська спорідненість цього регіону має глибоке коріння, що сягає праслов'янського минулого, участі у формуванні давньоруської народності та держави, боротьби з іноземними загарбниками. В її основі – активна участь жителів різних куточків країни в козацько-селянських війнах, національно-визвольній боротьбі українського народу, активні економічні й культурні зв'язки.

Етнографічні особливості включають утримання худоби, організацію її випасу, спосіб життя та звичаї пастухів, заготівлю сіна на віддалених сіножатях, способи його сушіння тощо. Поширеними традиційними заняттями жителів даного регіону були полювання та рибальство з використанням різноманітних засобів. різні способи та знаряддя полювання, бджільництво.

Для поліських поселень характерна однулична забудова та орієнтація садибного комплексу на вулицю. У будівництві застосовувалися дерев'яні технології будівництва, планування житла мало архаїчні риси, наявність в середині унікальною поліською глиняної печі.

Суспільно-сімейне життя жителів Полісся збереглося протягом XIX-XX ст. під впливом спільних відносин і порядків. У сімейному житті панувала патріархальна система підпорядкування всіх членів сім'ї голові – батькові. Зміни в традиційно-побутовій культурі населення регіону були зумовлені посиленням впливу наприкінці XIX - на поч. у XX ст. розвитку капіталістичних суспільно-економічних відносин, розширення зв'язків з містом, центрами промислового виробництва, постійного збільшення частки покупних знарядь праці, матеріалів, тканин, посуду та інших товарів у

сільському побуті [21].

3. Західний (південно-західний) регіон (Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська, південні райони Волинської і Рівненської, а також частина Вінницької та частково суміжних з нею районів Одеської областей).

«У межах різних природно-географічних зон західноукраїнського регіону (волинсько-подільської, підкарпатської, карпатської і закарпатської) виділяється кілька історико-етнографічних районів і підрайонів, що мають виразні локальні особливості культурно-побутових традицій: Волинь, Поділля, Прикарпаття, Гуцульщина, Бойківщина, Лемківщина, Закарпаття. Ці етнографічні райони переважно збігаються з ареалами групування локальних діалектно-говіркових рис української народної мови».

Волинський – історико-етнографічний район, що займає південні райони сучасних Волинської та Рівненської областей, південно-західні райони Житомирської області, північно-західну смугу Хмельницької області та північні райони Тернопільської та Львівської областей.

У давнину Волинь населяли східнослов'янські племена дулібів, бужан і волинян. Провідною галуззю господарства жителів регіону було землеробство з рисами, характерними для лісостепової зони; торгівля і ремесла розвивалися переважно в містах. Для будівництва в північній частині Волині риси, подібні до поліського типу – однокімнатні зрубані дерев'яні хати під солом'яними дахами, у південній частині – каркасні будівлі з дерев'яними стінами, а у ближніх до Поділля районів стіни робили з глини та солом'яних вальків. Характерним одягом були довгі й рясні опанчі, сіряки та кожухи. У вишивці переважали квіткові візерунки червоного або просто білого кольору [21].

«Поділля – історико-етнографічний район, що займає басейн межиріччя Південного Бугу і лівобережного середнього Придністров'я. Він охоплює більшу частину Вінницької, Хмельницької, Тернопільської та

суміжну з ними на півдні – частину Чернівецької, на заході – частини Івано-Франківської та Львівської областей. В етнографічній літературі Поділля поділяють на Східне, Західне, Буковинське. Поділля в давнину заселяли слов'янські племена тиверців і уличів, які ввійшли до Київського князівства».

Родючий чорнозем і теплий помірний клімат сприяли розвитку землеробства. Цей регіон характеризується будівництвом із глиносолом'яних вальків, а також глиносолом'яними будівлями з кам'яними фундаментами. Особливості подільській мазаній хаті надавали білизна стін з оздобленням і воронінням заглиблених поверхонь, виступаюче вікно, облицьоване червоною глиною, оздоблення інтер'єру елементами різного декору, рушниками тощо.

Традиційний одяг подолян вирізняється багатим оздобленням вишивкою та мережкою. Своєрідність притаманна ткацьким виробам, килимам із рослинним і геометричним орнаментом, гончарства тощо [21].

«Своєрідним етнографічним районом зони Прикарпаття є Покуття. Походження назви має різне тлумачення. Надійшли найбільш достовірнішим є виведення її від слова кут – як найменування землі «в кутах» утворюваних крутими згинами рік (у цьому випадку Дністра, Прута і Черемоша з притоками) – подібно до назв Поділля, Пониззя (від діл, низ), Полісся (від ліс)».

«Поряд з історико-географічними особливостями територіально порівняно невеликий покутський край вирізняється і як своєрідний локальний етнографічний район України. Його етнографічна специфіка виражена передусім багатьма характерними елементами різних ділянок побуту і традиційної культури, що особливо примітні порівняно з етнографією суміжних Поділля та Гуцульщини. Це не лише цікаві риси етнографічної перехідності суміжних зон, а й самобутні етнокультурні реалії, які простежуються в традиційному покутському будівництві, народному одязі з особливо багатим розмаїттям головних жіночих уборів, орнаментиці й колориті вишивки, у багатьох звичаях, обрядах, словесному й музичному

фольклорі, танцях, місцевих ремеслах і промислах. За багатьма показниками галицько-покутський етнографічний ареал на сході продовжується на суміжну Буковину. Ця спільність є і в народній мові (покутсько-буковинському говорі)» [21].

Українська Буковина є також етнографічним районом зони Прикарпаття (центральна частина сучасної Чернівецької області). З етнографічної точки зору маємо тут продовження в ближніх районах Подільщини, Покутя та Гуцульщини. Особливою характеристикою є те, що на перетині цих районів склалися культурно-побутові реалії перехідного характеру. Це можна знайти в різних сферах матеріальної та духовної народної культури. Позначилися й поліетнічні культурно-побутові впливи, що випливають із суспільного життя та спілкування буковинців в Україні.

Гуцульщина Гуцульські поселення займають східну частину Українських Карпат. До даного історико-етнографічного регіону входять також північні райони Сигот і Вишива в південно-східній частині (Румунія).

Залежно від природних умов, невеликої кількості придатних для землеробства земель, основну роль в господарстві та продуктивному житті гуцулів відігравало тваринництво (вівчарство). Відповідно сформувалася культура полонського господарства. Господарській діяльності місцевих жителів також було притаманно збиральництво, лісозаготівля, деревообробка. З ремісничо-побутових промислів найбільш поширеними були обробка вовни, шкіри, ткацтво, кераміка, деревообробка, лозоплетіння.

Родинно-громадському побуту були притаманні архаїчні риси з патріархальною основою, повагою до батьків і старшин та духовної культури (знаннях, вірування, звичаї та обряди). Значне місце у культурі гуцул належало фольклору (обрядові пісні, казки, легенди, перекази) [21].

«Бойківщина – суміжний з Гуцульщиною на заході етнографічний район, що займає центральну частину Українських Карпат... Окреслена територія охоплює південно-західну частину Рожнятівського і Долинського

районів Івано-Франківської області, Сколівський, Турківський, південну смугу Стрийського, Дрогобицького, Самбірського та більшу частину Старосамбірського районів Львівської області, північну частину Великоберезівського, Воловецький і Міжгірський райони Закарпатської області. У верхів'ї Стривігору частина етнографічної Бойківщини належить тепер до території Польщі».

Бойки були хліборобами здавна. На цій території етнографи зафіксували архаїчні прийоми освоєння ділянок. В умовах малородючих ґрунтів, кліматичних режимів тут сформувалася різноманітність вирощуваних культур і власна агротехніка. У тваринництві переважала велика рогата худоба.

Одним з найпоширеніших промислів були лісозаготівлі, а також деревообробка, теслярство, гончарство. Місцеві теслі будували собі та на замовлення будинки та споруди, церкви, виготовляли з дерева майже всі можливе для роботи та побуту тощо. Мали розвиток ткацтво і хутряне виробництво. Одяг шили з домотканого сукна, вовняного полотна та овечого хутра. Кольори одягу, його оздоблення були біднішими і простішими, ніж у гуцульському одязі.

У календарних і родинних звичаях і обрядах, віруваннях, міфології, фольклорі, звичаєвому праві, нашаруваннях різних епох та уявлень простежується тісний зв'язок із повсякденними справами людини [21].

Лемківщина займає західну частину Карпат по обох схилах так званих Низьких Бескидів. Давніми предками лемків, як і бойків, вважають слов'янське плем'я білих хорватів, яке проживало в Карпатах і Прикарпатті.

Територія розселення лемків сприятлива для землеробства, ніж у їхніх східних сусідів – бойків. Найважливішою справою на Лемківщині було землеробство, яке за різними ознаками мало багато спільного з бойківським землеробством. У тваринництві домінувала велика рогата худоба, вівці. Серед промислів були поширені: обробка дерева, каменю, вовни, ткацтво,

кераміка тощо.

Особливі риси притаманні традиціям сімейного та громадського життя лемків, їхнім звичаям, обрядам, віруванням, пісенному фольклору, легендам, переказам, музиці, декоративно-прикладному мистецтву тощо [21].

Закарпаття. «Багатовікове співжиття і взаємодія українців-закарпатців з іншими національними меншинами істотно позначилися у різних сферах традиційно-побутової матеріальної та духовної культури місцевого населення. В народному будівництві, господарських заняттях, одязі, промислах і ремеслах, харчуванні, звичаях, фольклорі, розмовній мові поєднуються різні взаємовпливи. Водночас у цьому складному комплексі культурних перехрещень, нашарувань і впливів чітко простежується визначальність етнокультурної єдності та спільності закарпатських українців з основним материком українського народу».

«Все це характеризує українське Закарпаття не як етнографічно однорідний район, а як ареал, край, на порівняно невеликій території якого є різні етнографічні й етнічні традиційно-побутові реалії та культурні взаємовпливи, зумовлені об'єктивними природними, багатовіковими політичними й економічними умовами його історичного буття. Це і становить етнографічну специфіку цього краю» [21].

Для об'єктивності наведемо ще одну точку зору з поділу території України етногеографічні райони наведену М. Дністрянським та Н. Дністрянській на основі зіставлення сукупності етнодемографічних та етносоціальних показників дає змогу виділити як окремі етногеографічні райони 12 регіонів чи групи областей (рис. 1.3.1).

На думку дослідників, «запропонована схема етногеографічного районування відображає не лише найбільш суттєві регіональні відмінності етнонаціонального складу населення та його мовної структури, але й розкриває історико-географічні особливості політичного розвитку та соціально-економічного освоєння території України, відображає суттєві

Рис. 1.3.1 Етногеографічні райони України [17]

відмінності в рівнях урбанізації та демографічному становищі регіонів, а тому може бути основою інтегрального суспільно-географічного макрорайонування України.

Отже, етногеографічне районування не тільки дозволяє зрозуміти етнічну територію, дає змогу узгодити різні підходи, тлумачення і критерії її виокремлення, але й створює передумови, визначає теоретичні засади й етногеографічні аспекти організації туризму в регіоні.

У наступному розділі нами буде здійснено аналіз передумов та перспектив розвитку етнографічного туризму у Львівській області.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПЕРЕДУМОВ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ЕТНОГРАФІЧНОГО ТУРИЗМУ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Аналіз туристичної діяльності у Львівській області

Львівщина традиційно була областю, де перспективи туристичної індустрії були і залишаються одними з найкращих в Україні. Природно-ресурсний та історико-культурний потенціал у поєднанні з вигідним географічним положенням в центрі Європи та існуючий багаторічний досвід і напрацювання у сфері рекреації є достатньо вагомою передумовою пріоритетного розвитку системи санаторно-курортного лікування, туризму та відпочинку, орієнтованої як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземних туристів [41].

У табл. 2.1.1 наведено показники кількості суб'єктів туристичної діяльності у Львівській області за 2018-2020 рр.

Таблиця 2.1.1

Показники кількості суб'єктів туристичної діяльності у Львівській
області за 2018-2020 рр. [12]

Найменування показника	Роки			Абсолютне відхилення, (±)		Відносне відхилення, %	
	2018	2019	2020	2020/ 2018	2020/ 2019	2020/ 2018	2020/ 2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Юридичні особи							
Туроператори	63	58	61	-2	+3	-3,2	+5,2
Турагенти	79	72	73	-6	+1	-7,6	+1,4
Суб'єкти що здійснюють екскурсійну діяльність	17	12	14	-3	+2	-17,6	+16,7
Всього	159	142	148	-11	+6	-6,9	+4,2

Продовж. табл.2.1.1

1	2	3	4	4	5	6	7
Фізичні особи - підприємці							
Турагенти	97	161	225	+128	+64	+131,9	+39,7
Суб'єкти що здійснюють екскурсійну діяльність	26	39	47	+21	+8	+80,8	+20,5
Всього	123	200	272	+149	+72	+121,1	+36
Разом	282	342	420	+138	+78	+48,9%	+22,8

Як свідчать дані табл. 2.1.1 у 2020 р. кількість туроператорів становила 61 од., що на 2 од. менше ніж у 2018 р., а у порівнянні з 2019 р. їх кількість збільшилась на 3 од. (5,2 %). Кількість турагентів (юридичних осіб) у 2020 р. зросла порівняно із 2019 р. на 1 од. (1,4 %), а порівняно із 2018 р. зменшилася на 6 од. (7,6 %); (фізичних осіб-підприємців) – у 2020 р. становила 225 од., що на 64 од. (39,7 %) більше ніж у 2019 р. та на 128 од. (131,9 %) більше ніж у 2018 р. Кількість суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність (юридичних осіб) у 2020 р. становила 14 од., що на 2 од. (16,7 %) більше ніж у 2019 р. та на 3 од. (17,6 %) менше ніж у 2018 р.; (фізичних осіб-підприємців) – у 2020 р. становила 47 од., що на 8 од. (20,5 %) більше ніж у 2019 р. та на 21 од. (80,8 %) більше ніж у 2018 р.

Якщо порівнювати ці показники з загальними по Україні, то з 2018 р. по 2020 р. в Україні збільшилась кількість суб'єктів туристичної діяльності (юридичні особи) із 1743 за 2018 р. до 1867 за 2020р., збільшення на 124 (7,1 %), в порівнянні з 2019 р. на 34 (1,8 %).

Згідно офіційних даних середньооблікова кількість штатних працівників туроператорів в області у 2018 р. становила – 403 особи, у 2019 р. – 406 осіб, що складає 8,4 % від усіх в Україні за 2019 р. Середньооблікова кількість штатних працівників суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність в області в 2018 р. становила 74 особи, а у 2019 р.– 66 осіб [10].

У табл. 2.1.2 наведено показники кількості туристів, обслугованих

туроператорами та турагентами, за видами туризму у Львівській області за 2000-2020 рр.

Таблиця 2.1.2

Показники кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму у Львівській області за 2000-2020 рр. [10]

Роки*	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, усього	У тому числі		
		В'їзні (іноземні) туристи	виїзні туристи	внутрішні туристи
2000	118811	23759	28547	66505
2001	110433	27690	25883	56860
2002	115060	31767	23911	59382
2003	142607	34591	26145	81871
2004	128563	32020	28616	67927
2005	90756	11233	35068	44455
2006	93553	8427	40717	44409
2007	117242	9478	58250	49514
2008	143610	14062	76851	52697
2009	109947	9306	59040	41601
2010	153939	9894	102340	41705
2011	128709	12955	81000	34754
2012	124013	19033	63706	41274
2013	188520	16162	131530	40828
2014	92128	2015	61465	28648
2015	112472	3057	60830	48585
2016	181827	8370	74877	98580
2017	175150	6042	82653	86455
2018	182255	7617	112757	61881
2019	249442	7929	159164	82349
2020	100824	357	76729	23738
Відхилення 2020/2018 р.: - абсолютне, (±)	-81431	-7260	-36028	-38143
- відносне, %	-44,7	-95,3	-31,2	-61,6
Відхилення 2020/2019 р.: - абсолютне, (±)	-148618	-7572	-82435	-58611
- відносне, %	-59,6	-95,9	-51,8	-71,2

* 2000-2010 рр. – за даними Міністерства інфраструктури України, починаючи з 2011 року – за даними Держстату.

Як свідчать дані табл. 2.1.2 у 2020 р. кількість обслуговуваних туристів суб'єктами туристичної діяльності в області у 2020 р. становила 100824 осіб, що на 148618 осіб (59,6 %) менше ніж у 2019 р. та на 81431 особу (44,7 %) менше ніж у 2018 р. У тому числі кількість в'їзних (іноземних) туристів у 2020 р. становила 357 осіб, що на 7572 осіб (95,9 %) менше ніж у 2019 р. та на 7260 особи (95,3 %) менше ніж у 2018 р. (COVID-19) Кількість виїзних туристів у 2020 р. становила 76729 осіб, що на 82435 осіб (51,8 %) менше ніж у 2019 р. та на 36028 осіб (31,2 %) менше ніж у 2018 р. Кількість внутрішніх туристів у 2020 р. становила 23738 осіб, що на 58611 осіб (71,2 %) менше ніж у 2019 р. та на 38143 осіб (61,62 %) менше ніж у 2018 р.

На рис. 2.1.1. наведено частку Львівської області в Україні. за кількістю туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності.

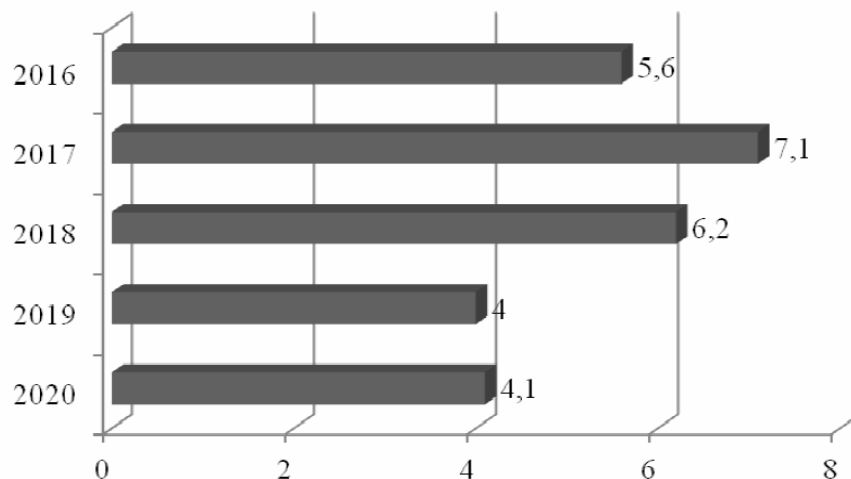

Рис. 2.1.1 Частка Львівської області в Україні за кількістю туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності за 2015-2020 рр., % [12]

Як свідчать дані рис. 2.1.1 у 2019-2020 рр. частка Львівської області в Україні за кількістю туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності, зменшилася на 2,1-2,2 % порівняно з 2018 р. і становила 4,0 % у 2019 р. та 4,1 % – у 2020 р.

При проведенні аналізу туристичного потоку в'їзних (іноземних) туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами Львівської області

за 2019 р. всього Львівську область відвідали 7929 іноземних туристів. За метою поїздки туристи розподілились наступним чином: дозвілля, відпочинок – 5477 осіб (69,1%); лікування – 2419 осіб (30,5 %); спортивний туризм – 24 осіб (0,3 %); службова, ділова, навчання – 9 осіб (0,1 %) [10].

Туристичний збір – це місцевий податок, кошти від якого зараховуються до місцевого бюджету. Органи місцевого самоврядування самостійно приймають рішення про необхідність стягнення цього податку на території громади. Найбільше туристичного збору у 2020 р. в області зібрали м. Львів – 10366,144 тис. грн, м. Трускавець – 5722,637 тис. грн та м. Моршин – 342,661 тис. грн.

Львівська область у 2019 р. була лідером в Україні з найбільшими надходженнями від сплати туристичного збору до місцевих бюджетів – 13,4 млн грн (14,8 %). У 2019-2020 рр. область посіла 2 місце у Україні за розміром туристичного збору, кількістю туристів з України та кількістю осіб, які проживають у засобах колективного розміщування.

Обсяг надходжень від сплати туристичного збору у 2019 р. становив 90,7 млн грн, що на 29,2 % більше ніж у 2018 р. та на 67,7 % більше ніж у 2016 р.. Обсяг надходжень від сплати туристичного збору у Львівській області у 2019 р. зріс на 25 % порівняно з 2018 р. та на 59,4% порівняно з 2016 р. [61].

Визначальне місце у розвитку туристичної діяльності в регіоні належить м. Львів.

Важливу роль у розвитку туризму у м. Львові відіграє Управління туризму Львівської міської ради, основними завданнями якого є:

- створення умов для всебічного розвитку туризму в місті;
- сприяння підвищенню рівня якості та розширенню спектру послуг у сфері туризму;
- створення сприятливих умов для розвитку національного та міжнародного туризму, туристично-курортної та рекреаційної сфери, для

здійснення екскурсійної діяльності та розвитку матеріально-технічної бази сфери туризму;

- формування позитивного сприйняття, популяризація міста, поширення позитивних знань, активне просування міста;
- збільшення кількості туристів, у тому числі іноземних, та збереження балансу між туристами та мешканцями;
- розширення туристичних кордонів Львова, розвиток нових публічних просторів;
- підтримка існуючих та створення нових заходів і маршрутів, цікавих для пріоритетних ринків [55].

До складу Управління туризму Львівської міської ради входить Львівське комунальне підприємство «Центр розвитку туризму м. Львова». Важливу роль відіграє Центр туристичної інформації у м. Львові, що відслідковує та аналізує туристичні потоки в регіоні (рис. 2.1.1).

Як свідчать дані рис. 2.1.1, кількість внутрішніх туристів, які відвідали м. Львів у 2019 р. знизилася на 16,81% у порівнянні з 2018 р. та на 30,54% даний показник у 2018 р. знизився у порівнянні з 2017 р. Кількість іноземних туристів навпаки у 2019 р. збільшилася на 21,95 % у порівнянні 2018 р.

На рис. 2.1.2, наведено кількість осіб, які за 2017-2019 рр. користувалися послугами транспорту, відвідували музеї, купували екскурсійні послуги та сувеніри у м. Львів.

Проведені дослідження свідчать, що у 2019 р. м. Львів відвідало близько 2,5 млн туристів при чому середній час їхнього перебування складав 3-4 дні. Після відвідування Львова близько 95,5 % туристів рекомендують це місто своїм друзям. Індекс туристичної привабливості міста становить 4,8 з 5, а індекс задоволеності туристичними послугами – 4,4 з 5» [55].

За даними Головного управління статистики у Львівській області витрати туристів в середньому за день у м. Львові у 2019 р. зросли з минулим роком і склали 94 євро, тоді як у 2018 р. – 74 євро.

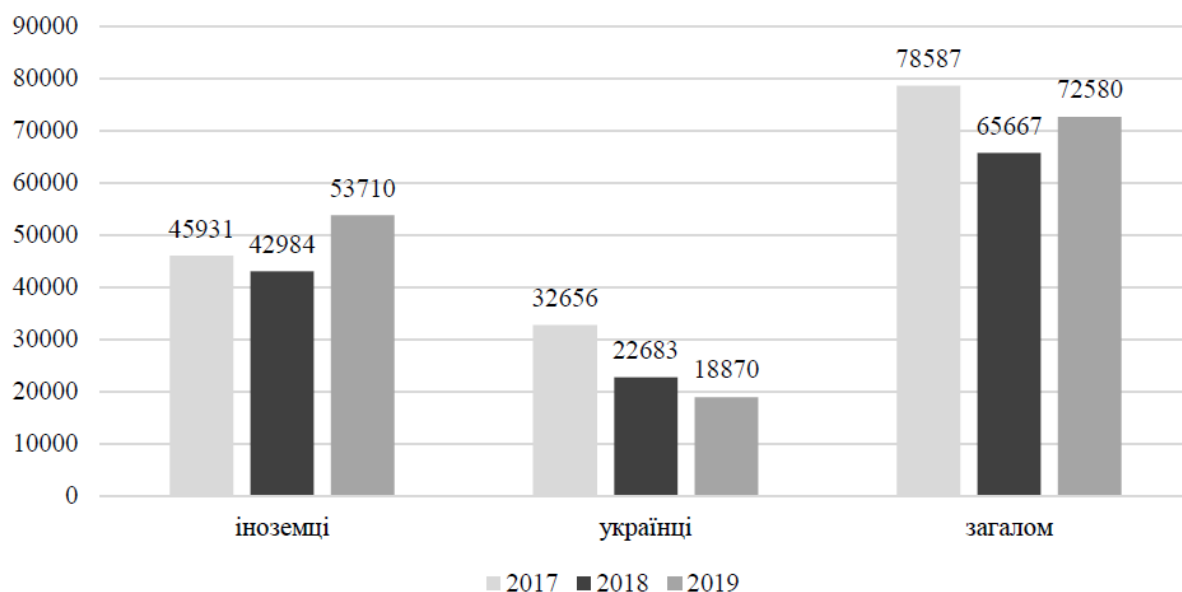

Рис. 2.1.1. Динаміка туристичних потоків у м. Львові за 2017-2019 рр., осіб [55]

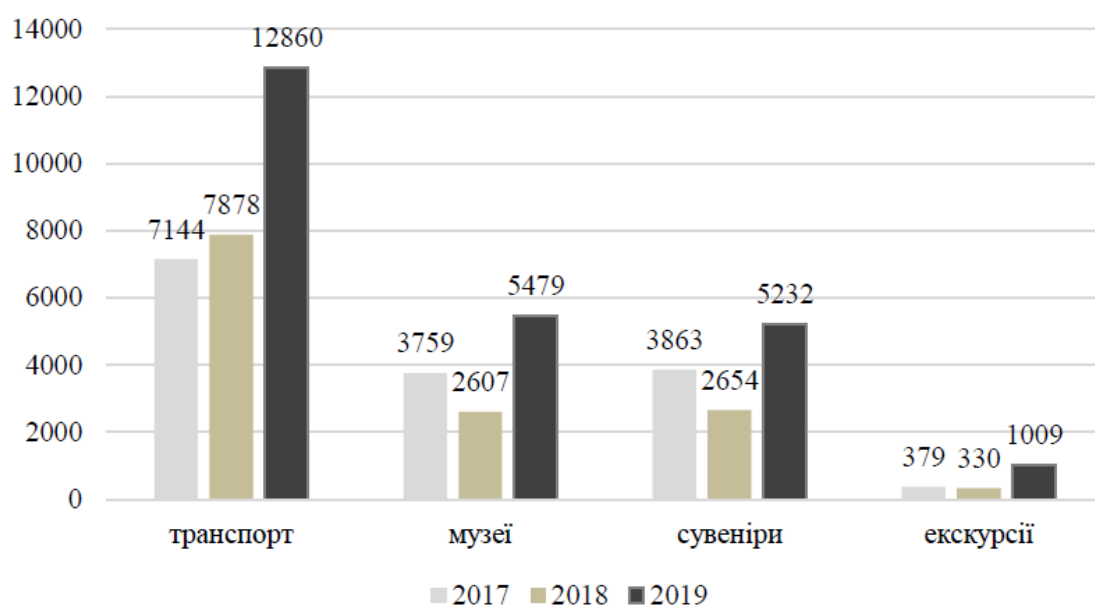

Рис. 2.1.2. Кількість осіб, які купували туристичні послуги за 2017-2019 рр. у м. Львів [55]

Динаміка надходжень в місцевий бюджет від галузі туризму у м. Львові за 2014-2019 рр. свідчила про позитивну динаміку зростання з 32,882 млн грн у 2014 р. до 196,087 млн грн у 2019 р.

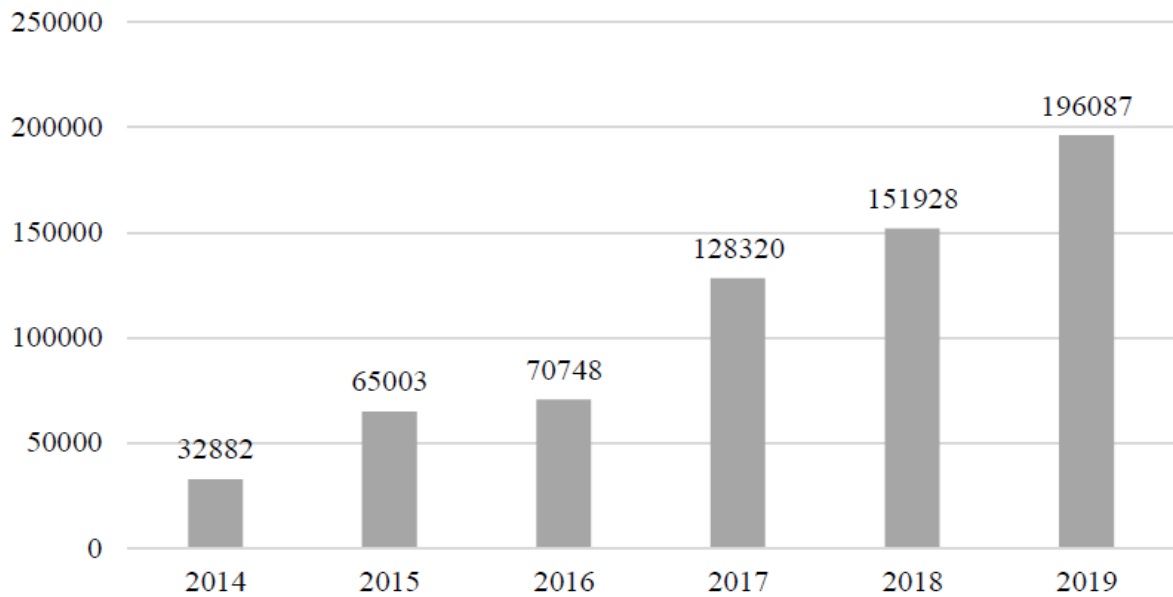

Рис. 2.1.3 Надходження в місцевий бюджет від галузі туризму у м. Львові за 2014-2019 рр. [55]

«У Львові працюють понад 40 музеїв. Серед них: Львівський історичний музей, другий за розмірами історичний музей України; Національний музей, одна з найвизначніших в Україні скарбниць українського мистецтва, заснована митрополитом Шептицьким; Львівська галерея мистецтв, один з найбагатших музеїв України, очолюваний відомим мистецтвознавцем Борисом Возницьким; Етнографічний музей, єдиний такого типу в Україні; Національний меморіал «Тюрма на Лонцького», перша в Україні в'язниця-музей. Популярними у туристів є також «Шевченківський гай», Аптека-музей, «Арсенал», Палац Потоцьких та інші. У Львові також багато галузевих музеїв, як, наприклад, музеї пива, пошти, друкарства, скла, релігії тощо. Є також певна кількість меморіальних будинків-музеїв, присвячених видатним мешканцям міста. Природознавчий музей, який володіє однією з найбагатших у Східній Європі експозицій, сьогодні закритий на реконструкцію» [66].

Важливе значення у розвитку етнографічного туризму у м. Львові відіграють:

Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАНУ – скарбниця пам'яток традиційно-побутової культури та народного мистецтва українців, а також зразків декоративно-прикладного мистецтва багатьох народів світу у етнографічному відділі налічується понад 44 тис. експонатів, а у відділі художніх промислів – понад 28 тис. експонатів;

Музей народної архітектури та побуту імені Климента Шептицького «Шевченківський гай», який, був заснований у 1971 р. на з метою збереження пам'яток дерев'яної архітектури, предметів побуту та зразків народного мистецтва всіх історико-етнографічних груп Західної України. Бойківщині, Лемківщині, Гуцульщині, Волині, Поділля, Полісся, Буковині, Покуття, Закарпаттю та Львівщині у музеї виділено окремий сектор. На його території у 36,5 га, відтворено 110 пам'яток народної дерев'яної архітектури (хати, господарсько-виробничі споруди, храми). Усі представлені об'єкти демонструють умови життя, праці та відпочинку мешканців західноукраїнського села кінця XIX – початку XX ст. [45].

У табл. 2.1.3 наведено перелік музеїв етнографічного спрямування Львівської області.

Таблиця 2.1.3

Музеї етнографічного спрямування Львівської області. Складено автором на основі [34]

Назва музею та місцезнаходження	Інформація про експозицію та діяльність музею
1	2
«Музей Сокальщини» Національного музею у Львові ім. А. Шептицького (Львівська область, м. Червоноград)	Постійна експозиція музею презентує народне та авторське декоративно-ужиткове мистецтво Сокальщини і Червонограда. Тимчасові виставки представляють творчість відомих сучасних українських художників та знайомлять із фондovими зібраннями головного музею.
«Музей модерної скульптури Михайла Дзиндри» Львівської національної галереї мистецтв ім. Б. Г. Возницького (Львівська область, м. Брюховичі)	Свідченням, що історія мистецтва як текстова цільність із взаємопов'язаними цінностями і змістом зроджується в сьогоденні є Музей модерної скульптури Михайла Дзиндри (1921-2006) – чи не єдиний музей сучасної скульптури в Україні.

Продовж. табл. 2.1.3

1	2
«Музей -заповідник Маркіяна Шашкевича» Львівської національної галереї мистецтв ім. Б. Г. Возницького (Львівська обл. Золочівський р-н, с. Підлисса)	Експозиція музею складається з двох частин. Перша, розгорнута у двох залах, розкриває непростий життєвий шлях, священичу, громадську і творчу діяльність Маркіяна Шашкевича. Друга частина експозиції у двох залах презентує західноукраїнський побут першої половини ХІХ ст., час життя й діяльності М. Шашкевича.
«Музей -заповідник гетьмана України Івана Виговського» Львівської національної галереї мистецтв ім. Б. Г. Возницького (Львівська обл. с. Руда)	Музей є першим музеєм гетьмана Івана Виговського в Україні. Представлені експонати періоду боротьби за волю і державність від часів виникнення козацтва.
«Музей землі Жидачівської» Львівської національної галереї мистецтв ім. Б. Г. Возницького (Львівська обл. м. Жидачів)	У музеї представлено найбільш важливі події історико-культурного життя Жидачева – літописного Удеча, перші письмові про які згадуються 1164 р. Експозиція охоплює період від появи перших поселень на території Удеча (20-15 тис. рр. до н.е.) до нашого часу.
«Музей - заповідник «п'ятничанська вежа» Львівської національної галереї мистецтв ім. Б. Г. Возницького (Львівська обл. с. П'ятничани)	Музей відкритий у відтвореній пам'ятці архітектури сер. ХV ст. – оборонному дворі родини Внучків, перша писемна згадка про яку датується 1454 р. Оборонний двір розташований на схилі гори у західній частині с. П'ятничани є характерним укріпленням місцевого типу. Вежа була одним з елементів оборонного комплексу, який виник при історичному шляху Галич – Холм.
Державний історико-культурний заповідник у місті Белз (Львівська обл. Червоноградський р-н, м. Белз)	Музей створений з метою вивчення та використання пам'яток збереження матеріальної та духовної культури давнього населення України. Колекція музею відображає історію та культуру давнього населення м. Белз.
Сокальський художній музей «Людина. Земля. Всесвіт» (Львівська обл. Червоноградський р-н, м. Сокаль)	Музей має безцінні духовні багатства: унікальні колекції творів мистецтва, різноманітні церковні реліквії, які дають можливість людям зрозуміти Велич Божественного і невіддільність людини від Всесвіту, її сутності як земної істоти так і космічної, поглибити релігійно-філософські погляди.
Історико-краєзнавчий музей (Львівська область, м. Винники)	Щорічно Історико-краєзнавчий музей організовує персональні, наукові, етнографічні та мистецькі виставки, проводить тематичні лекції, семінари та екскурсії для школярів. завдяки, розроблено серію інтерактивних уроків для найменших відвідувачів музею, пропонуються майстер-класи з декоративно-прикладного мистецтва .

Продовж. табл. 2.1.3

1	2
Історико-етнографічний музей «Бойківщина» у Самборі (Львівська область, Самбірський район, м. Самбір)	У музеї функціонують наступні постійні експозиції: 1) матеріально-господарська культура бойків та бойківської ноші. В ньому представлені предмети бойківського хатнього побуту, одяг (жіночий і чоловічий), зразки вишиванки Турківщини, предмети ткацтва тощо; 2) спадок родини: меблі, флакони, касетки, ампірний годинник, альбом зі світлинами, родинні портрети, колекція поштівок, документи XIV-XIX ст.; 3) експозиція національно-визвольних змагань, представлені матеріали про активних діячів ЗУНР, ОУН, УПА, УГВР.
Історико-культурний заповідник Древній Звенигород (Львівська область, Давидівська ОТГ, с. Звенигород)	Відвідини музею історико-культурного заповідника «Древній Звенигород» – це можливість по-новому відкрити легендарне літописне місто. Експозиція у двоповерховій будівлі детально і за допомогою різних засобів розповідає історію маловідомої княжої столиці.

Як свідчать дані табл. 2.1.3 об'єктами етнографічного туризму у Львівській області можуть бути: історико-культурні об'єкти, що мають інформацію про етнічні прояви традиційно-побутової культури і наведений перелік характеризує лише частку культурної та етнографічної спадщини області.

Тому, у наступному підрозділі роботи нами здійснено оцінку передумов розвитку етнографічного туризму у Львівській області, зокрема етнографічні райони та етнічні туристичні ресурси.

2.2 Оцінка передумов розвитку етнографічного туризму у Львівській області

«Загалом, в Україні є три регіони, умови яких сприяють задоволенню потреби в рекреаційних послугах – Кримський, Причорноморський та Карпатський. На фоні тимчасової недоступності першого, перевантаження другого та зростаючого попиту, Карпати розглядаються як єдина територія, яка може реалізувати незадоволений попит населення на оздоровлення і відпочинок» [29].

Карпатський туристичний регіон, до складу якого входять Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська і Чернівецька області є багатим на етнічні ресурси. На території даного регіону проживає багато різноманітних етнічних груп (гуцулів, бойків та лемків), які володіють унікальними культурними надбаннями та можуть бути об'єктами етнічного туризму.

«Територія Гуцульщини охоплює південну частину Надвірнянського, Косівського районів та весь Верховинський район Івано-Франківської області, південну частину Вижницького району і Путильський район Чернівецької області та Рахівський район Закарпатської області. Її територія складає 6,5 тис. кв. км. Всю нинішню Гуцульщину можна поділити на Галицьку, Буковинську та Закарпатську. Найбільше представників цієї етнічної групи є в Галицькій Гуцульщині, найменше – в Закарпатській» [27].

«Етнічні особливості гуцулів, на думку дослідників, є найбільш перспективним ресурсом розвитку етнічного туризму у Карпатському регіоні. Пояснюється це достатньою розробленістю відповідного туристичного бренду. Гуцульщина як край народних ремесел, унікальної етнокультури та мальовничої природи високогір'я Карпат користується достатньою популярністю як серед внутрішніх, так і серед іноземних туристів. Популяризації гуцульської культури присвячені традиційні фестивалі, функціонують етнографічні музеї, спеціалізовані сільські

садиби» [21].

«Бойківщина займає південно-західну частину Рожнятівського і майже весь Долинський (за винятком його північної окраїни) райони Івано-Франківської області, Сколівський, Турківський, південну частину Стрийського, Дрогобицького, Самбірського та більшу частину Старосамбірського районів Львівської області, північну частину Міжгірського і Великобerezнянського та весь Воловецький райони Закарпатської області» [21].

Бойківська етнічна культура є, порівняно з іншими, найбільш асимільованою, тому рідко використовується туристичними фірмами для організації власних етнічних турів. Водночас, на нашу думку, Бойківщина є перспективною з точки зору поєднання етнічного туризму з оздоровчим, екологічним, сільським та спортивним.

Лемківщина розташована в західній частині Карпат. Карпатський вододільний хребет поділяє її на південну та північну частини. З усіх цих земель наразі лише невелика частина південно-східної етнографічної Лемківщини належить до території України [21]. Враховуючи нечисленність представників лемківської етнічної групи на території України, її значення для розвитку вітчизняного етнотуризму невелике. Проте міжнародна співпраця та залучення іноземних інвестицій є перспективними для проектів відродження лемківської культури, оскільки крім того факту, що значна частина лемків ідентифікує себе як мешканці сусідніх з ЄС країн, лемківської діаспори. Їх також досить багато в США та Канаді [11].

«Окремої уваги потребують також території компактного проживання національних меншин у Закарпатській області (насамперед, угорців), які традиційно використовуються для організації екскурсійних, оздоровчих та гастрономічних турів» [11].

Львівська область – це моноетнічний регіон з величезним переважанням етнічно українського населення (за переписом 2001 р. частка

етнічних українців становила понад 94 %, а у сільському населенні – понад 98 % [50]). «З часу проведення останнього перепису етнічна однорідність населення регіону лише зростала, а це свідчить про те, основою етнічного туризму у Львівській області має усі підстави стати етнографічний туризм, тобто організація туристичної діяльності на основі використання пам'яток традиційної культури етнографічних груп українського народу. Вагомою підставою пріоритетного розвитку етнографічного туризму в регіоні є також його етнографічна різноманітність, зумовлена різними чинниками, але насамперед природно-географічними особливостями та дещо відмінними передумовами заселення гірських й передгірських районів області» [15-16].

В межах Львівської області можна виділити такі етнографічні райони: Бойківський, Підгірський, Надсянський, Розтоцько-Опільський, Побузько-Стирський (рис. 2.2.1).

Зважаючи на всі ознаки традиційно-культурної самобутності, Бойківщина виділяється на карті області, займаючи гірську місцевість. Традиційна культура бойків також є більш самобутньою порівняно з етнографічними групами рівнин, що за відповідного подання інформації могло б мати значне туристичне та освітнє значення.

З метою соціально-культурної організації та розвитку етнографічного туризму на території Бойківщини функціонує низка громадських організацій: як «Світовий конгрес бойківців», Всеукраїнське громадське товариство «Бойківщина XXI століття», Науково-культурне об'єднання «Бойківщина». З ініціативи двох організацій у Самборі та Турці створено етнографічні музеї Бойківщини. Наразі найбільшим внеском у розвиток етнографічного туризму на Бойківщині стали «Всесвітні бойківські гуляння» (м. Турка). Привабливим об'єктом для туристів є мале підприємство смт Бориня, що спеціалізується на виробництві традиційних бойківських продуктів [19].

Також традиційна бойківська забудова – житлова та сакральна, може мати велике значення для туристичних інтересів [19].

Рисунок 3. Етнографічні райони, етнічні туристичні ресурси та пропоновані етнотуристичні маршрути в Львівській області [13]

«Зокрема, кілька таких церков зосереджено у Самбірському районі (у селах Бусовисько, Матків, Нижнє Висоцьке, Комарники), Стрийському (у селах Кальне, Коростів, Опорець, Орявчик, Плав'є, Риків, Росохач, Ялинкувате), дзвіниць – в с. Ясениця-Замкова (Самбірського р-ну), с. Коростів (Стрийського р-ну). Унікальною пам'яткою культури є і Лаврівський монастир XIII ст. (Самбірський район). Отже, різні елементи традиційної бойківської культури можуть не лише бути привабливими об'єктами для туристичної галузі, але й збагачувати в процесі модернізації загальнонаціональну українську культуру. Разом з тим, мистецька і туристична значущість бойківської матеріальної і духовної культури, у порівнянні з гуцульською та лемківською, через різні причини ще не отримала належного інформаційного відображення» області» [13].

«Особливістю цього етнографічного району є також широке поширення народних художніх промислів і ремесел (гутництва, кераміки, вишивки), традиційних виробництв, зокрема, солі (Дрогобицька Солеварня була заснована ще в 1399 році). Саме на Підгір'ї розміщені найбільші в області центри оздоровчого туризму – Трускавець та Моршин, що у перспективі дасть змогу сформувати тут різні туристичні кластери на основі спільного використання інфраструктури різними видами туристичної діяльності, у тому числі й з участю етнографічної складової» [13].

Надсяння є територіально найменшим етнографічним районом Львівської області і охоплює південний захід області з містами Мостиська, Рудки та Судова Вишня. Відмінною рисою даного району є яскравий польський вплив на традиційну культуру українського народу, що зумовлено як географічним положенням, що надає певні особливості українській традиційній культурі (вишиванці, килимарству, традиційні сакральні споруди). У міських поселеннях поширені польські пам'ятки житлової та сакральної архітектури, що може мати значення для залучення туристів з цієї країни.

«Центрально-географічне положення в області займає Розтоцько-Опільський етнографічний район, який в природно географічному відношенні охоплює такі орографічні одиниці, як Розточчя, Львівське плато, Перемишлянське низькогір'я, Опілля, Гологори, Вороняки, а в суспільно-географічному – більшу частину території Львівської агломерації, а також північно-східні поселення Золочівського району» На цій території основним туристичним ресурсом етнографічного туризму є Музей народної архітектури і побуту у Львові імені Климентія Шептицького «Шевченківський гай». Є в межах цього району популярні серед туристів є давні городища (Стільсько, Пліснесько, Звенигород), центри ткацтва й килимарства (Глиняни), кераміки (Гавареччина). Багато збережених у цьому районі унікальних храмів, монастирів в селах Крехів, Страдч, Потелич, містах Комарно і Жовква, Крехів та лавра в с. Унів. Популяризації місцевого фольклору сприяв етнофестиваль в Пілкамені Бродівського району (2007-2013 рр.) [13].

Побузько-Стирський етнографічний район розташований у центрально-північній рівнинній частині області, в басейнах річок Західний Буг і Стир. Цей район має багато спільного з етнографічною Волиню через спільність історичного розвитку в княжу добу історії України. Незважаючи на те, що на цій здавна заселеній території розташоване одне з перших міст України, особливо Белз, Буськ, етнографічно ця територія ще недостатньо вивчена. Однак у цьому районі можна виділити пам'ятки традиційного сакрального будівництва, як етнокультурні ресурси потенційно привабливі для туристів (у селах Дернів та Новий Витків, смт Красне, містах Буськ, Угнів, Кам'янка-Бузька, Радехів). Розвиток етнографічного туризму в межах цього етнографічного району можна вдало поєднати з в'їзним ностальгічним туризмом, зважаючи на наявність культурних ресурсів серед національних меншин [13].

Окрім, вивчення етнографічних особливостей українського народу, під

час подорожей їх можна поєднувати з дослідженням культурних об'єктів, створених у минулому представниками етнонаціональних меншин, які населяють цей регіон (вірменами, поляками, євреями, німцями та ін.). «Наявність таких культурних пам'яток характерна насамперед для міських поселень, адже ще на початку ХХ ст. етнічно неукраїнське населення становило більшість міської людності області, що було пов'язано з наслідками кількох хвиль іноетнічної колонізації території Галичини» [15-16]. Першою з таких колоній була Вірменська, яка утворилася в ХІІІ ст. У Львові донині зберігся ансамбль Вірменського собору Успіння Пресвятої Богородиці, об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Входження Галичини наприкінці ХІV ст. до Королівства Польського поклали початок масовій польській колонізації краю протягом кількох століть, яка супроводжувалася будівництвом різних споруд, що суттєво змінило культурне обличчя багатьох поселень. Багато таких культурних пам'яток, широко розкиданих регіоном, збереглися донині. Актуальними для туристів є замки та палаци, які можна ототожнити з польською присутністю в той період історії. «Це стосується таких замків, як Жовківський, Золочівський, Підгорецький, Свірзький, палаців – Тишкевичів (Броди), Бадені (Буськ), Фредрів (Вишня), Бєсядецьких (Львів), Дідушицьких (Львів, с. Неслухів), Потоцьких (Львів), Сапіг (Львів), Лянцкоронських (Розділ). Особливо велике притягальне значення для польських туристів має Личаківський цвинтар, де є важливі військові поховання та могили визначних польських діячів культури й науки (Марія Конопницька, Северин Гоцинський, Габріеля Запольська, Артур Гроттер, Степан Банах та деякі ін.)» [13].

З ХV ст. велика кількість євреїв переселилася на Галичину з німецьких земель, користуючись різними привілеями, наданими польськими королями. У соціально-економічному відношенні єврейське населення займало нішу в торгівлі та ремеслі, що сприяло урбанізації населення [13]. Але Голокост

єврейського народу під час Другої світової війни, дискримінаційна політика радянського режиму у повоєнні роки та подальша еміграція призвели до різкого кількості євреїв в регіоні. На сьогодні, багато пам'яток єврейської культури – синагог області знаходяться переважно в незадовільному стані. У задовільному стані історичні синагоги збереглися у Львові, Дрогобичі, Жовкві, Буську, Турці, Старому Самборі, Бродах, Сокалі, Угневі та Великих Мостах. Варто також зазначити, що м. Белз було одним із центрів однієї з течій іудаїзму – хасидизму. Окрім культових в районі палаци заможних євреїв (Гредлів у Сколе, Бруницьких у Великому Любені).

З кінця XVIII ст. за програмою австрійського уряду на Львівщині було створено кілька десятків невеликих німецьких сільських поселень-колоній, які діяли аж до Другої світової війни. У післявоєнний період ці поселення були значною мірою знищені, тому сьогодні залишилося лише кілька слідів культових споруд і кладовищ на Стрийщині. Як зазначають фахівці, у зв'язку з подальшим розвитком в'їзного туризму можна буде реконструювати деякі німецькі колоніальні села для залучення туристів з Німеччини та Австрії [13].

Отже, у Львівській області є значна ресурсна база для розвитку етнографічного туризму.

У наступному підрозділі роботи нами буде розроблено етнографічний тур по Львівській області.

2.3 Розробка етнографічного туру по Львівській області

Ми пропонуємо етнографічний тур «На Львівщину до Бойків» з відвідуванням: музею народної архітектури і побуту імені Климентія Шептицького у м. Львів; етнографічних музеїв у м. Самбір та м. Турка; музею-скансен «Карпатська хата» та історико-краєзнавчого музею у м. Борислав; краєзнавчого музею, історичної солеварні у м. Дрогобич, а також

палаців, замків та унікальних дерев'яних церков та монастирів Львівщини.

Цільовою аудиторією даного туру є усі хто цікавляться краєзнавством.

1. Основні дані для проектування туру.

1.1. Тривалість туру – 2 дні.

1.2. Розміщення – 1 ночівля у готелі «Собінь» с. Розлуч (11,5 км від м. Турка); 2-х містні номери.

1.3 Харчування – сніданок у 2-й день та вечеря на 1-й день – передбачено у готелі (включено у вартість туру).

1.4. Чисельність групи становить 18 осіб, вік 14+ років.

1.5. Супровід гідом. Група забезпечена супроводом гіда-екскурсовода за маршрутом туру.

1.6. Транспортне забезпечення. До м. Львів. туристи добираються самостійно. За програмою даного туру, група є трансфер за маршрутом мікроавтобусом на 20 місць.

1.7. Основні локації туру та маршрут туру.

На рис. 2.3.1 наведено схему маршруту тура «На Львівщину до Бойків».

Як свідчать дані рис. 2.3.1 маршрут туру є кільцевим маршрутом, тобто закінчується у тому ж самому населеному пункті (м. Львів), у якому розпочався.

День 1.

1. Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького є однією важливих з скарбниць національної культури та мистецтва в Україні та світі. Музей був заснований у 1905 р. як приватна фундація митрополита Андрея (графа) Галицького під назвою «Церковний музей». У грудні 2005 р. з нагоди 100-річчя з дня заснування музею присвоєно статус «народний» та ім'я засновника. Його 175-тисячна колекція відображає розвиток художньої культури України протягом дев'яти століть. Предметом особливої гордості є найбагатша у світі колекція українського сакрального мистецтва XII-XVIII ст. та найцінніша колекція іконопису XIV – XVIII ст.

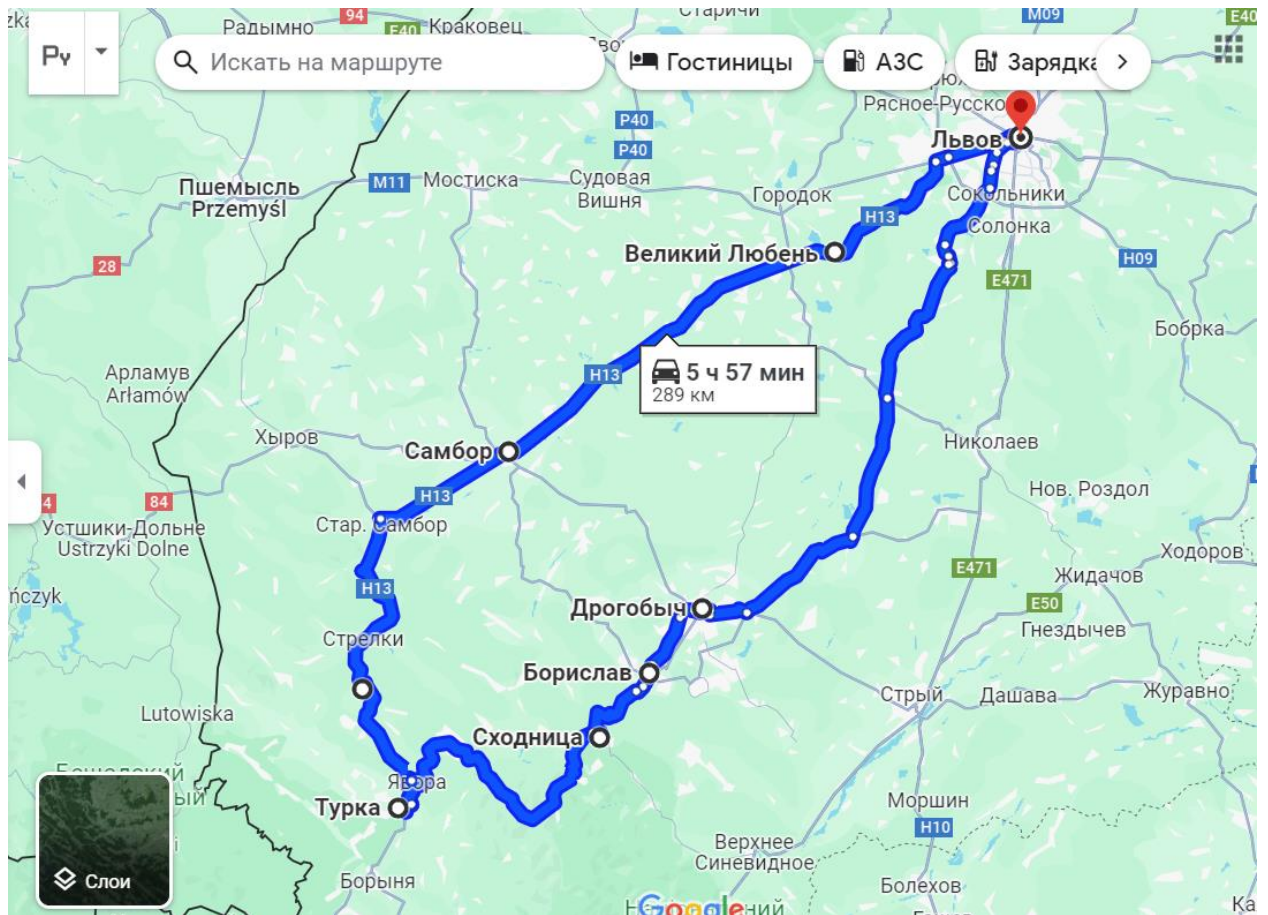

Рис. 2.3.1 Схема маршруту тура «На Львівщину до Бойків»
[складено автором]

У виставкових залах головного корпусу музею представлені постійні експозиції «Українське мистецтво XII – початку XX ст.». В історичному відділі музею діє оновлена виставка «Українське мистецтво XX століття». Філіями музею є меморіальні музеї Івана Труша, Олекси Новаківського, Олени Кульчицької, Леопольда Левицького, художній музей «Сокальщина».

Щорічно музей та його експозиції відвідують понад 150 тисяч відвідувачів. Будучи важливим чинником духовно-культурного простору Західної України, музей традиційно щорічно є місцем проведення близько сотні різноманітних виставок та інших культурно-мистецьких заходів; стабільно підтверджує свою роль одного з провідних центрів наукової та науково-педагогічної діяльності в Україні [38].

2. Палац Бруницьких у Великому Любені був збудований у 1845 р.

попередніми власниками маєтку Яблоновськими на території старого замку у XVII ст. Він розташований на пагорбі ліворуч від в'їзду в село зі сторони Львова. Його необарокова будівля має двоповерхову центральну частину, що підноситься над одноповерховими флігелями. На фасаді будівлі висять герби барона К. Бруницького та його дружини, які придбали його у Л. Яблоновського у 1849 р. Сучасного вигляду палац набув після перебудови, здійсненої в 1909-1910 рр. останнім власником Адольфом Бруницьким за проектом Яна Шульца. Зараз тут розташована Великолюбінська спеціалізована школа-інтернат. У 2005 р. коштом меценатів зі Швейцарії будівля була відреставрована [22].

3. Палац Фредрів-Шептицьких – родовий маєток родини Фредрів, (с. Вишня Городоцького району Львівської області) (фото 2.3.1).

Фото 2.3.1 Палац Бруницьких у Великому Любені, Львівська область [22]

Ця будівля була притулком для відомого польського комедіографа О. Фредро, діда митрополита А. Шептицького. Палац був побудований у 1835 р., але вже у 1896 р. зазнав реконструкції онуком власників. До наших

днів збереглися багато елементів внутрішнього оздоблення палацу (їдальня, велика вітальня та бібліотека). У парку навколо палацу є алея каштанів та алея столітніх лип. Поряд з терасою будівлі є озеро, а із західного боку парку протікає річка Вишня. До складу маєтку також входять господарська будівля та будинок для обслуги чи гостей з вежею. Сьогодні на території палацу розташована частина Вишнянського коледжу Львівського національного аграрного університету [42].

4. Історико-етнографічний музей «Бойківщина» у Самборі.

У першій третині ХХ ст. в Галичині відбуваються активні процеси українського національно-культурного відродження. Саме в цей час інтелігенція м. Самбора заснувала товариство «Бойківщина», метою якого була популяризація та збереження культури однієї з найбільших етнічних груп українців – бойків. На першому зібранні місцевої інтелігенції 9 жовтня 1927 р. було прийнято рішення про створення музею та утворення Товариства «Бойківщина».

У жовтні 1939 р. приміщення колишнього монастиря було передано музею, де він діяв до 1950 р. під назвою «Самбірський історико-краєзнавчий музей». Під час післявоєнних репресій на Західній Україні у 1954 р. музей було ліквідовано, а його фондова колекція (30 тис. одиниць) була передана до різних музеїв.

Музей відновив свою діяльність у 1991 р. як відділ Національного музею у Львові. Сьогодні музей здійснює такі види діяльності: дослідження, збереження, збирання, дослідження, експонування та популяризація історичних, художніх та інших пам'яток матеріальної і духовної культури українського народу [35].

5. Народний музей «Бойківщина» був заснований у 1987 р. в м. Турка, яке вважається неофіційною столицею бойків, працівниками бібліотеки і на той час функціонував як відділ бібліотеки. У 1997 р. музей отримав звання народного і нині функціонує як окремий структурний підрозділ. У залах

музею відвідувачі мають змогу ознайомитися з історією Турки, бойківським побутом та культурою. У кімнаті етнографії відвідувачі можуть оглянути дерев'яні предмети побуту, старовинний бойківський одяг, вишиванки, взуття. У залі української діаспори є можливість ознайомлення з літературою, виданою нашими співвітчизниками з різних країн світу. Музейна експозиція о. Михайла Зубрицького розповідає про його творчу діяльність, наукові дослідження, а також про життя та діяльність на Турківщині [37].

День 2.

6. Музей «Карпатська дерев'яна хата», м. Борислав

«В самому центрі Борислава розташований справжній музей старовини – Карпатська дерев'яна хата, збудована без жодного цвяха і «по-вінця» наповнена найцікавішими експонатами з приватної колекції господаря. Будинок був збудований з ялинкових зрубів в Карпатах в селі Вижній Березів Косівського району Івано-Франківської області. Йому вже більше 200 років, і він був фактично найстарішим будинком в цьому селі. Будинок звели без жодного цвяха 1802 р. В 2013 р. хатину було перевезено в м. Борислав».

«Господар – житель Борислава С. Силантьєв безпосередньо там проживає. Господар музею – голова Польського товариства, знавець і дослідник історії Борислава, колекціонер і поціновувач старовини, радо зустрічає туристів та пригощає кавою з особливим інгредієнтом. В домі можна побачити старовинні речі побутового ужитку: оригінальні меблі 20-х, 30-х років, стародавні ікони і образи, колекція глечиків, тарілок, інше кухонне приладдя».

Є на подвір'ї господаря також дерев'яна комора побудована в 1861 р., яка була призначена для зберігання збіжжя і сьогодні слугує як кімната-музей.

«Тут – найрізноманітніші предмети старовини: жорна, бочки, куфер, лавиця, знаряддя для обробки льону та щітки для його вичісування, лопатка

для віяння збіжжя, термос незвично великих розмірів, в якому носили їсти в поле, слюсарний верстат, сепаратор, ремісничі вироби, одяг, взуття, народні строї та ще багато цікавих експонатів» [36].

7. «Історико-красознавчий музей м. Борислава розповідає про місто шістсотлітньої давнини, історію воєн та знаменитих людей, знайомить з унікальними експонатами античного періоду та історією потужного нафтопромислового розвитку міста (сер. XIX – поч. XX ст.). Експозиція розташовується в 11 експозиційних залах та галереї (виставковій залі).

У музеї знаходиться ряд унікальних експонатів, таких як: викопні рештки мамонта кайнозойської ери, середньовічна дерев'яна бочка, дерев'яна віялка поч. XIX ст., пожежна помпа кінця XIX ст. та ін. Також є картини на бориславську тематику – картина німецького художника Р. Волькеля 1918 р. «Старий Борислав», картина Р. Ковалика з Канади «Забутий Борислав», картини бориславських художників П. Деленкевича (написана озокеритом) та Д. Ланяка. У сучасній виставковій залі протягом року пропонується широкий спектр виставок» [25].

8. Стільське городище IX – XI ст. – пам'ятка археології національного значення (с. Стільсько Стрийського району Львівської області). Займає значну територію на плато на схід від села.

Одна з легенд розповідає, що колись на плато було велике місто – столиця держави чи князівства, укріплена і недоступна для ворогів. Але одного дня місто було віроломно спалене ворогом, після чого вціліле населення його покинуло й перебралося за річку Колодницю, де заснувало нове поселення, яке на згадку про спалену столицю назвали Стольським.

За результатами археологічних досліджень було встановлено, що городище є залишками ранньосередньовічного міста, яке існувало на поч. VIII-поч. XI ст. Для нього характерна типова східнослов'янська суспільно-топографічна структура з трьох елементів: княжа фортеця, укріплене передмістя, приміське та сільське поселення [26].

9. Старосільський замок є пам'яткою архітектури XVI-XVII ст. Нині від нього залишилися тільки оборонна стіна, яка й досі вражає розмірами та масштабами (фото 2.3.2).

Фото 2.3.2 Старосільський замок, Львівська область [58]

Спочатку у 1448-1498 рр. цей замок був дерев'яний, який був спалений під час завойовницьких війн. Перший кам'яний оборонний замок князів Острозьких був збудований у 1584-1589 рр., однак ця споруда не витримала татарської навали.

У 1642 р. замок був відновлений одним із нащадків Острозьких-Заславських В. Домініком. Тоді площа замку сягала 2 га землі, з'явилися оборонні стіни та рови з водою. У 1648 р. фортеці було зруйновано козаками гетьмана Б. Хмельницького.

У 1649 р. розпочалася чергова реконструкція п'ятикутної основи замку в стилі пізнього ренесансу, шість веж оздоблено бароковою різьбою по дереву та каменю. На подвір'ї фортеці розташовувався палац, гарнізонні та господарські будівлі, каплиця.

Фортеця була відновлена на початку XVIII ст., коли її власником став А. М. Сенявський. Наступні власники – Чарторийські та Потоцькі не дбали

про споруду і замок поступово занепадав. Сьогодні від замку залишилися лише оборонні стіни та три вежі [58].

1.8 Програма обслуговування

Програма обслуговування туристів наведена у табл. 2.3.1.

Таблиця 2.3.1

Програма туру «На Львівщину до Бойків» [складено автором]

День	Дні та локації туру
1-й день	
07.00-08.00	Зустріч групи на автовокзалі м Львів. Трансфер до м. Львів
08.00-09.00	Сніданок у кафе м. Львів (оплата самостійно за меню).
09.00-11.00	Екскурсія у Національному музеї імені Андрея Шептицького у Львові
11.00-12.00	Переїзд смт Великий Любінь. Огляд палацу Бруницьких
12.00-13.30	Відвідування палацу Фредрів у с. Вишня
13.30-14.30	Переїзд до м. Самбір. Обід у кафе (оплата самостійно за меню).
14.30-15.30	Відвідування Історико-етнографічного музею «Бойківщина», м. Самбір
15.30-16.00	Переїзд до с. Ясениця-Замкова. Відвідування дзвіниці середини XVIII ст.)
16.00-17.00	Переїзд до м. Турка. Відвідування Народний музей «Бойківщина»
17.00-17.30	Поселення в готель «Собінь» біля м. Турка (11,5 км).
17.30-19.00	Вечеря в готелі «На Краю Світу»
2-й день	
08.00-09.00	Сніданок у готелі «Собінь». Звільнення номерів
09.00-10.30	Переїзд в смт. Східниця
10.30-11.30	Відвідування дерев'яного костелу поч. XIX ст., історичні нафтові та мінеральні джерела смт Східниця
11.30-12.00	Переїзд в м. Борислав
12.00-14.00	Відвідування музею-скансен «Карпатська хата», історико-краєзнавчий музей м. Борислав
14.00-15.00	Переїзд до м. Дрогобич. Обід у кафе (оплата самостійно за меню)
15.00-17.00	Відвідування краєзнавчого музею, історичної солеварні унікальних дерев'яних церков, синагоги у м. Дрогобич
17.00-18.30	Переїзд у с. Стільсько, огляд городища IX–XI ст. Вечеря у садибі сільського зеленого туризму (оплата самостійно за меню)
18.30-19.30	Переїзд у с. Старе Село. Огляд оборонного замку князів Острозьких
19.30-20.00	Переїзд до м. Львів, залізничний вокзал

1.9 Калькуляція туру (табл. 2.3.2).

Таблиця 2.3.2

Калькуляція туру «На Львівщину до Бойків» [складено автором]

№ з/п	Найменування витрат	Ціна, грн	Кількість	Формула	Загальна сума, грн
1	Вартість оренди автобуса	12000	-	-	15000
2	Вартість проживання туристів в готелі зі сніданком і вечерею	800 2-х містний номер «стандарт»	1 доба 9 номерів	-	7200
3	Вартість проживання водія та супроводжуючого в готелі зі сніданком і вечерею	800 2-х містний номер «стандарт»	1 доба 1 номер	-	800
4	Екскурсійне обслуговування на групу, у т.ч вхідні квитки у музеї	3600	група 18 осіб	-	3600
5	Заробітна плата супроводжуючого-гіда	500	2 дні, 1 особа	$V_z = \text{Денна ставка} * \text{Кількість днів роботи} * \text{Кількість гідів}$	1000
6	Накладні витрати	-	10 %	$V_n = (п1 + п2 + п3 + п4 + п5) * 10\% / 100\%$	2680
7	Страховання туристів	40 грн турист/день	група 18 осіб	$V_c = \text{Вартість 1 доби} * \text{Кількість діб} * \text{кількість туристів}$	1440
8	Прибуток	-	10 %	$Ціна = 10\%/100\% * (п1 + п2 + п3 + п4 + п5 + п6 + п7)$	3090
9	Загальна вартість туру	-	група 18 осіб	$V_{тз} = п1 + п2 + п3 + п4 + п5 + п6 + п7 + п8$	34010
10	Ціна путівки на 1 особу	-	-	$Цп = V_{тз} / \text{Кількість осіб}$	1890

Отже, вартість 1 путівки складе 1890 грн.

У вартість туру не входить: сніданок та обід у 1-день, обід та вечеря у 2-день, сувеніри та особисті витрати.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Етнографічний туризм – це різновид культурно-пізнавального туризму спрямований на вивчення історико-культурної спадщини, який здійснюється туристами на місця свого історичного походження, чи в регіони де проживають інші етнічні групи, які володіють унікальними культурними надбаннями.

Обмежена популярність даного виду туризму в Україні обумовлена, тим що він зазвичай користується попитом серед осіб третього віку, які зазвичай подорожують менше, ніж представники інших вікових груп.

З метою популяризації та післявоєнного розвитку етнографічного туризму у Львівській області необхідно здійснити наступні заходи:

1) науковцям провести етнографічне районування, яке є інформаційною передумовою організації етнографічного туризму у Львівській області;

2) зосередити увагу фахівців під час розробки етнографічних турів, не тільки на сільській місцевості, де зазвичай розповсюджений даний вид туризму, але й містах області, де наявна історико-культурна спадщина пов'язана з проживанням у минулому на цій території представників національних меншин, що може мати туристичний інтерес серед їх земляків;

3) під час розробки етнографічних турів, бізнесу доцільно поєднувати різні види туризму враховуючи їх сезонність, наприклад, у літній період із лікувально-оздоровчим, у зимовий – з гірськолижним;

4) розробити нові чи диверсифікувати наявні етнографічні тури, споживачами яких можуть стати іноземні туристи з урахуванням країни їхнього прибуття, з відповідним мовним супроводом за потребою;

5) інструментами популяризації етнографічного туризму, залучення туристів до української етнічної культури регіону можуть стати фольклорні

свята та фестивалі, оскільки вони мають широкі аудиторії, які зорієнтовані не тільки на його художню, культурну та етнічну концепції.

Зазначені заходи можуть бути здійснені лише за умов державно-приватного партнерства – об'єднання зусиль туристичних підприємств, громадських організацій, закладів науки, культури та освіти, місцевих громад та органів влади державної влади та місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безручко Л. С., Кучинська І. В. Етнотуристичні ресурси: класифікація, оцінка та використання. Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи»: зб. матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 26 квітня 2017 р.). Львів: ЛІЕТ, 2017. С. 7-14.
2. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: монографія. URL: <https://tourlib.net/search.htm?q=бейдик...> (дата звернення: 05.06.2024).
3. Белінська Л. Домінуючі мотиви сентиментального туризму або «ритуали повернення» американських українців (1975–1991 роки). Вісник Львівського університету. Серія : Мистецтвознавство. 2013. Вип. 13. С. 154-160.
4. Белікова М. В., Зацепіна Н. О. Менонітські поселення: історія формування та розвитку ностальгійного туризму в Україні. Наукові праці історичного факультету Запорізького університету: збірник 2011. Вип. 31. С. 122-125.
5. Бучко Ж. Сутність поняття етнотуризму: підходи та визначення. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 140-річчю географії у Львівському університеті (Україна, м. Львів, 18–20 травня 2023 р.). Львів: ЛНУ ім. І. Франка. 2023. С. 150-153.
6. Вовчок Я. В. Ностальгійний туризм Прикарпаття: навчально-методичний посібник для студентів туристичних спеціальностей. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2017. 82 с.
7. Вуйцик О. І. Розвиток ностальгійного туризму в Україні. Географія. Економіка. Екологія. Туризм: регіональні студії : збірник наук. праць; за ред. І. В. Смаля. Ніжин: МІЛАНІК, 2009. Вип. 3. С. 40-48.
8. Гаврилова О. В. Етнографічний туризм як інноваційна форма

дослідження історико-культурної спадщини Миколаївщини. Стан та перспективи розвитку культурологічної думки в Україні: збірник тез доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Миколаїв: ВП «Львівська філія КНУКіМ». 2018. Ч. 1. С. 39-43.

9. Гаврилюк А. М. Сучасний розвиток українського етнотуризму: зміна парадигми. Науковий вісник Чернівецького Університету. 2013. Вип. 665/666. С. 56-62.

10. Головне управління статистики у Львівській області. Офіційний сайт. URL: <http://www.lv.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 09.06.2024).

11. Голод А. П., Мисяк О. М. Етнічний туризм у карпатському регіоні: структурні особливості та проблеми розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. 2015. Вип. 15. Ч. 1. С. 85-87.

12. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 24.05.2024).

13. Дністрянська Н. Етнічний туризм як перспективний напрям розвитку туристичної галузі Львівської області в умовах соціально-політичних ризиків. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія. 2023. Т. 54. № 1. С. 132-140.

14. Дністрянська Н. І., Дністрянський М. С. Дуже малі міські поселення Львівської області: суспільно-географічний потенціал та перспективи розвитку. Монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 198 с.

15. Дністрянський М. С. Етнографія України: навчальний посібник. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2008. 232 с.

16. Дністрянський М. С. Роль різноспрямованих колонізаційних рухів в заселенні Українських Карпат упродовж XIII – першої половини XIX ст. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 116 с.

17. Дністрянський М., Дністрянська Н. Етногеографічне макрорайонування України як інформаційна основа регіональної етнополітики. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер. Географія. 2023. Вип. 1. (54). С. 50-57.

18. Доценко А. І. Етнічний туризм: навч. посібник. К.: Університет «Україна», 2022. 96 с.

19. Дутчак О. Теоретико-методологічні проблеми українського етнотуризму: історіографія. Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2013. Вип. 23-24. С. 318-322.

20. Етнографія України: курс лекцій. Навч. посібник / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; укладач О. В. Дудник. Умань: Візаві, 2019. 148 с.

21. Етнографія українців: навч. посібн. За ред. проф. С. А. Макаrchука; вид. 3-є, перероб. і доп. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 711 с.

22. Загальна інформація про Палац Бруницьких (Великий Любінь). Travels Inclusive Ukraine. URL: <https://travels.in.ua/uk-UA/object/1817/palats-brunyttskykh> (дата звернення: 16.06.2024).

23. Заставний Ф. Д. Економічна і соціальна географія України: навч. посібник. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/>.(дата звернення: 11.06.2024).

24. Зубик А. Проблеми та перспективи розвитку діаспорного туризму в Україні. Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Вип. 42. С. 128-135.

25. Історико-краєзнавчий музей м. Борислава. Бориславська міська рада: офіційний сайт. URL: <https://boryslavrada.gov.ua/haluzi-mista/kultura-i-sport/istoryko-kraieznachy-muzei-m-boryslava> (дата звернення: 16.06.2024).

26. Історико-культурний заповідник «Стільське городище». Офіційний сайт. URL: <https://zapovidnyk-stilske-gorodysche.lviv.ua/> (дата звернення: 16.06.2024).

27. Історія Гуцульщини. URL: <http://www.kosivart.com/index.cfm/fuseaction/hutculschina.history/> (дата звернення: 14.06.2024).

28. Кляп М. П., Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму: підручник. К.: Знання, 2013. 334 с.

29. Кравців В. С., Гринів Л. С., Копач М. В., Кузик С. П. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери. Наукове видання. URL: https://tourlib.net/books_ukr/kravciv.htm. (дата звернення: 05.06.2024).

30. Ліхоносова Г. С., Сосновська Ю. Р. Організаційно-економічна проблематика етнічного туризму: аксіологічні аспекти. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. № 2. С. 59-64.

31. Лозинський Р. М. Етнічний склад населення Львова (у контексті сусільного розвитку Галичини): монографія. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 06.06.2024).

32. Макарчук Н. Етнотуризм в соціокультурному середовищі: концепція дослідження. Вісник Прикарпатського університету. Політологія. 2020. Вип. 14. С. 291-302.

33. Методичні вказівки для розробки туристичних продуктів (за видами туризму). Укладачі: Кучинська І. В., Кушнірук Г. В., Безручко Л. С., Клапчук О. О., Лозинський Р. М. та ін. Львів: ЛІЕТ, 2012. 58 с.

34. Музеї Львівщини. Львівська обласна військова адміністрація. Офіційний сайт. URL: <https://loda.gov.ua/services/text/74742> (дата звернення: 14.06.2024).

35. Музей «Бойківщина» у Самборі. Офіційний сайт. URL: <https://www.boykivshchyna.org.ua/> (дата звернення: 16.06.2024).

36. Музей «Карпатська дерев'яна хата», Борислав. Karpaty.ROCKS. URL: <https://karpaty.rocks/muzey-karpatska-derevyana-hata-boryslav> (дата звернення: 16.06.2024).

37. Музей Бойківщина, Турка. Karpaty.ROCKS. URL:

<https://karpaty.rocks/muzej-boykivshchina-turka> (дата звернення: 16.06.2024).

38. Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького. Офіційний сайт. URL: <https://nml.com.ua/pro-muzej/korotko-pro-muzej/> (дата звернення: 16.06.2024).

39. Орлова М. Л. Перспективні об'єкти етнічного туризму на Одещині (на матеріалах Кучурганської групи німецьких колоній). Науковий часопис. 2007. Вип. 18. С. 186-194.

40. Орлова М. Л., Редіна С. С., Ярмоменко С. Г. Ресурси етнічного туризму України, пов'язані з вірменським народом. Культура народів Причорномор'я. 2014. № 267. С. 98-104.

41. Павліш Л. В. Львівщина як перспективний регіон України для розвитку туризму та рекреації. Торгівля, комерція, підприємництво. 2013. Вип. 15. С. 124-128.

42. Палац Фредрів-Шептицьких. Туристичний портал Droinmap. URL: <https://dropinmap.com/place/114-fredry-sheptytsky-palace> (дата звернення: 16.06.2024).

43. Паньків Н. Є. Перспективи використання туристично-рекреаційних ресурсів Івано-Франківщини для розвитку зеленого (сільського) та екологічного туризму в області. Збірник науково-технічних праць. Львів: РВВ НЛТУ України. 2020. Т. 30. № 5. С. 59-66.

44. Паньків Н. Є., Качалуба Х. Г. Тенденції розвитку активних видів туризму в Івано-Франківській області. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2021. № 2. С. 150-160.

45. Пахолок І. Р. Етнографічний туризм як один із чинників економічного розвитку міста Львова. Інноваційна економіка. 2021. Вип 1-2 (86). С. 102-107.

46. Плетос С. В. Етнічний туризм Одеської області: стан, проблеми та перспективи розвитку. Економічні студії. 2019. Вип 2 (24). С. 176-180.

47. Покоłodна М., Семків М. Етнографічний туризм: особливості,

географія та ресурсний потенціал (на прикладі України). Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2018. № 20. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/2018/20/4368> (дата звернення: 22.05.2024).

48. Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус закордонних українців»: Закон України від 09.02.2012 р. № 4381-VI.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4381-17> (дата звернення: 12.06.2024).

49. Про закордонних українців: Закон України від 04.03.2004 р. № 1582-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15#Text> (дата звернення: 12.06.2024).

50. Про кількість та склад населення Львівської області за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/lviv/> (дата звернення: 14.06.2024).

51. Про охорону культурної спадщини Закон України від 8.06.2000 р. № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 27.05.2024).

52. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 13.06.1991 р. № 1264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 27.05.2024).

53. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 №168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.06.2024).

54. Про туризм: Закон України від 11.02.2015 р. № 324/95-вр. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (дата звернення: 23.05.2024).

55. Публічний звіт Управління туризму та ЛКП «Центр розвитку туризму м. Львова», 2019. URL: <https://city-adm.lviv.ua/lmrdownloads/zvitturyzm2019.pdf> (дата звернення: 14.06.2024).

56. Рожнова В., Терес Н. Проблеми та перспективи розвитку

етнотуризму: зарубіжний та український досвід. Етнічна історія народів Європи. 2013. Вип. 39. С. 35-44. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eine_2013_39_8.pdf (дата звернення: 16.06.2024).

57. Смолій В. А., Федорченко В. К., Цибух В. І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму. К.: Видавничий дім «Слово», 2016. 372 с.

58. Старосільський замок. Karpaty.ROCKS. URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/lv/lw/stare.selo/sights/zamok/> (дата звернення: 16.06.2024).

59. Стафійчук В. І. Рекреалогія: навч. посібник. К.: Альтерпрес, 2012. 264 с.

60. Устименко Л. М. Культурно-освітній потенціал етнографічного туризму. Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: філософія, культурологія, соціологія. 2012. Вип. 4. С. 90-96.

61. Харченко О. М., Верес К. О., Наумова О. В. Формування туристичного іміджу Львівської області. Ефективна економіка. 2022. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2022/94.pdf (дата звернення: 14.06.2024).

62. Четирбук О. Р., Голод А. П. Передумови розвитку ностальгійно-релігійного туризму на українсько-польському прикордонні. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1926> (дата звернення: 16.06.2024).

63. Harron S. Ethnic tourism. Special interest tourism, 2012. P. 83-94.

64. Malinowski G. Etnoturystyka – turystyka etniczna w Polsce. URL: <http://artelis.pl/artykuly/9521/etnoturistikatouristika-etnizna-w-polsce> (дата звернення: 09.06.2024).

65. Ray N. M., McCain G. Personal Identity and Nostalgia for the Distant Land of Past: Legacy Tourism. Clute Institute in International Business & Economics Research Journal. 2012. № 11 (9). P. 977-989.

66. Wikipedia. Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/> (дата звернення: 22.05.2024).

67. Yang Li. Planning for Ethnic Tourism: Case Studies from Xishuangbanna, Yunnan, China. – Waterloo, Ontario, 2007. P. 1-2. URL: http://libdspace.uwaterloo.ca/bitstream/10012/3123/1/Thesis_Li.pdf/ (дата звернення: 09.06.2024).

68. Zruchno travel. Туристичний портал. URL: <https://zruchno.travel> (дата звернення: 21.05.2024).